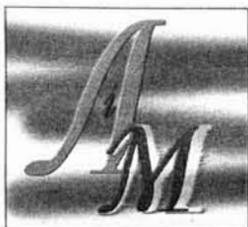

МІТЭ АР АТЭУРА

і мастацтва

22 красавіка 2005 г. № 16/4303

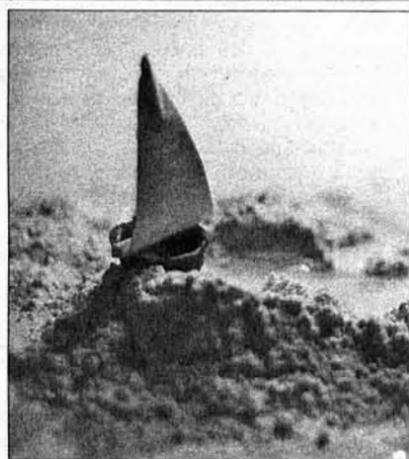
АНОНС!

Мінула ўжо 19 гадоў з дня самай страшнай радыяцыйнай катастрофы XX стагоддзя — аварыі на ЧАЭС. За гэты час у нашай краіне ажыццяўляліся дзве дзяржаўныя праграмы па пераадоўванні вынікаў трагедыі. Зараз рэалізуецца трэцяя, разлічаная да 2010 года. Чым яна адрозніваецца ад папярэдніх? Як сёння, скрозь прызму гадоў, выглядае сітуацыя ў пацярпелых раёнах, карэспандэнту "ЛіМа" расказвае Старшыня Камітэта па праблемах наступстваў катастрофы на Чарнобыльскай АЭС пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь Уладзімір Цалка.

СТАР. 4

...многія найноўшыя і "тэарэтыкі", і "практыкі" аднолькава наблажліва ставяцца да досведу напружанага, таму ўганароўваюць уласныя творы-тэксты гучнымі найменнямі пераважна па інтуіцыі. Вынік нярэдка супярэчыць не толькі класіцы, але і цвярозаму сэнсу.

СТАР. 6

Раніца Года

Год культуры: колькі праз яго раскрываецца знакаў узаемнай цікавасці, прыязнасці народаў! Дух творчасці, як і дух сяброўства, межаў не ведае; братэрскія сувязі ды зычлівыя пачуцці між добрымі суседзямі — з'ява гістарычная; імкненне людзей да аднасці — прыкмета часу... Летась быў Год культуры Беларусі ў Расійскай Федэрацыі: каля 500 уражлівых імпрэз. Год культуры Расіі, азнаменаваны прывітальным словам Прэзідэнта нашай дзяржавы, афішыйна пачаўся 15 красавіка, хаця першых яго ластавак мы заўважылі раней, на вернісажы яраслаўскага іканапісу ды на ўрачыстым адкрыцці "Мінскай вясні", дзе выступалі маладыя таленты дзвюх краін. Расіяне багата прадстаўлены на гэтым свяце музыкі; наведваюць яны "Славянскі базар" у Віцебску, "Залаты Шлягер". Будуць гастролі тэатраў з Калінінграда і Тулы, Тызенькіна. "Віртуозы Масквы" на закрыцці Года, у снежні...

А пакуль — пачатак: вясна! Сімвалічную раніцу Года расквецілі два спектаклі Дзяржаўнага тэатра "Рускі балет" пад кіраўніцтвам В.Гардзеева (з удзелам нашага аркестра і выхаванцаў Беларускага харэаграфічнага каледжа) ды вернісаж у Нацыянальным мастацкім музеі РБ: "Ангалогія рускага жывапісу XVIII-XX стагоддзяў" — 55 каштоўных работ з чатырох несталічных расійскіх музеяў. Іх дырэктары падпісалі са сваім беларускім калегам У.Пракашчовым дамову аб далейшым супрацоўніцтве. А першы намеснік міністра культуры Беларусі У.Рылатка ды намеснік міністра культуры і масавых камунікацый РФ Д.Амуніч вызначылі агульную задачу: стварэнне адзінай культурна-інфармацыйнай прасторы. Пачаўся Год сустрэч, адкрыццяў і супольнай творчасці...

Фота К.Дробава
Калаж В.Калініна

КАЛОНКА ГАЛОУНАГА РЭДАКТАРА

Помніць, каб не паўтарылася...

Агульная бяда і, нават, трагедыя больш востра ўспрымаецца чалавекам праз асабістае няшчасце. Спярэжачы так, я ніколі не перабольшваю ролі асабістага ў агульным. Вось ужо дзесяцігоддзі гадоў глыбока перакананы ў гэтым. Бо тое, што адбылося на Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі, перакрасіла і перайначыла, перакроіла на свой лад лёсы соцень тысяч беларусаў, парушыла ўклад жыцця вясковага чалавека-працаўніка, вымусіла выраваць з карэннем родавыя дрэвы пакаленняў тых, хто ад далёкіх прадзедаў і прабацькоў аседла жыў, ствараў, радаваўся і сумаваў на пэўным, сваім, лапіку зямлі і злучаўся нябачнай повязцю, магіламі продкаў з той або іншай мясцінай. І вось у адначасе ўсё перавярнулася. Не раўнуючы, як падчас незлічонах войнаў, што пракатваліся праз нашу краіну. Але тады чалавек мог бачыць ворага, вясці з ім барацьбу, адстойваць свой куток са зброяй у руках. А вось з трагедыяй, якая абрынулася на беларуса 26 красавіка 1986 года, ніхто не ведаў як справіцца, каб застацца ў сценах сваіх хат, абрабляць як і раней зямельныя надзелы, што кармілі і давалі магчымасць прывічаць гасцей, спраўляць радзінны і вяселлі. Атам аб'яскровіў паселішчы, вёскі, перакрэсліў мары і планы цэлых пакаленняў.

Створанае рукамі чалавека, паўстала супраць самога чалавека...

Вестка пра трагедыю стагоддзя заспела мяне ў далёкай ад роднай Беларусі Сібіры. Як і многія аднагодкі адыдаў свой воінскі абавязак адзінай краіне — СССР, у якой на той час мы ўсе жылі. Шчыра кажучы, ніхто з нас вельмі не ўнікаў у пачутую інфармацыю. Ну адбыўся выбух на АЭС, з якім паспяхова спраўляюцца адпаведныя службы (па афіцыйных звестках раліе, тэлебачанні ды газет). Жыццё працягваецца, і яно бясконае! Так думаецца ў дваццаць тры гады, калі за пяцьмі тымі дзяцінства, школа ды ўніверсітэт, а наперадзе рэальная, а не прывідная, бясконасць пачысця і спазнання. Бо ўсе мы ў такім узросце максімальны...

Сапраўдны маштабы трагедыі даваліся адчуць, калі вярнуўся дамоў, у сваю родную вёску Асінаўку, якая мясцілася ў Краснапольскім раёне на памежжы са Слаўгарадскімі землямі.

Першае, што здзівіла — вялікая колькасць вайскоўцаў на тэхніцы, абмыванне (дэзінфекцыя) сцен і дахаў хат, здыманне верхніх пластоў зямлі на дарогах, укладка асфальту. Голья па поясе рэзерваты, працуючы, загаралі пад палкім чэрвеньскім сонцам. Гэта ў прыпынку не парушыла звыклага жыцця вяскоўцаў. Пачыналася першая летняя касавіца. Па вёсцы разносіліся рознагалосыя перастукі малаткоў — мужчыны кляпалі-гастрылі свае косы, каб раніць, па роснай траве, прайсці пракас, збіць духмянае разнатраўе ў пруткі валок.

Звыклая ідылія парушылася весткай пра перасяленне. Дзеці радаваліся (святая прастата), бо іх вабілі новыя мясціны, знаёмствы, яны, малеча-атожылікі, не паспелі яшчэ прыжыцца на зямлі бацькоў. Прыглушана ўздыхалі вясковыя дзяды, пыхкаючы самакруткамі, а ў заціпных закутках, сам-насам крадком плакалі бабулькі, перабіраючы ў старых куфрах вясельныя айдаркі ды вышыванкі... Відаль і сапраўды: кожная мясціна, тэрыторыя мае свой дух, калі хочаце — душу.

І вось ужо мужчыны акуратна, з асаблівай асцярожнасцю прыбіваюць дошкі на вокны, вешаюць замкі на дзверы хат. Такое адчуванне, што вясцоўцы збіраюцца праз пару тыдняў вярнуцца дамоў... Перасяленне. Для мяне гэта страшнае слова. Было, ёсць і будзе.

Але ж жыць пра жывое думае. З'ехалі ўсе з Асінаўкі, як і іншыя жыхары з соцень сваіх вёсак. Падаліся на новыя, чыстыя тэрыторыі. Хто куды. Параскідаў Чарнобыль вясцоўцаў, перарваў нябачную вокан нітку злучнасці паміж мясцовымі жыхарамі, пакінуўшы ў сэрцах няясны боль па страчаным. Маладыя сем'і хутка асвойваліся на новых месцах, а людзі паважнага ўзросту згаралі свечкамі, так і не прынуўшы душой і сэрцам змушанага перасялення. Бо чалавек у гадах — не галіна вербалозны, якую дзе не ўткнуць у зямлю, там і прыжывецца. І вярталіся яны дамоў у трунах, і клалі іх на вечны спачыны побач з продкамі, у сваёй зямлі. Вось што значыць адданасць свайму кутку, вярнаць мясцінам, дзе нарадзіліся...

Даўно зруйнаваны з зямлёю хаты. Здзічэлі некалі квітнеючыя сады, пазарасталі дарогі і дварышчы бярызікам ды асінікам. Распладзіліся ў некалі дагледжаных сотках лясныя паўзунны... Але жыццё не можа заповоліцца, застыла ўпасці ў летаргічны сон. За прамінулыя гады вырасла новае пакаленне тых, хто не бачыў (і дзякуй Богу) трагічнага 86-га, наладзілася жыццё ў перасяленцаў, прышперліся яны, прыжыліся ў новых месцах. Толькі ж часта начамаі прыходзяць у іхнія сны яркія і каларовыя малючкі роднай вёскі, сваёй хаты, твары людзей, з якімі некалі побач жылі і якіх ужо ніколі не пабачыць...

І ўсё ж мы ўсе разам, каго закранула чарнобыльская трагедыя і каго не — павінны памятаць пра тое, што здарылася дзесяцігоддзі гадоў таму, дзеля нашай агульнай будучыні. Дзеля таго, каб не паўтарылася нанова бяда мінулае.

Анатоль КАЗІОЎ

Кульмінацыяй Міжнароднага фестывалю "Мінская вясна-2005" называюць яго арганізатары дзве сімфанічныя праграмы, умоўна паяднаныя актуальнай тэмай: "І будзе помніць свет уратаваны...". Іх прадставіць Акадэмічны сімфанічны аркестр Беларусі на чале з мастацкім кіраўніком Аляксандрам Анісімавым. Вось што распавёў маэстра пра гэтыя канцэрты, якія адбудуцца 26 і 27 красавіка ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі:

— 26 красавіка — дзень для ўсіх асаблівы. Але я заўважыў, што ў некаторых

У незабыўных гуках музыкі

календарх ён пазначаны не як чарговая дата чарнобыльскай трагедыі, а як Дзень экалагічных катастроф увогуле. Мабыць, у гэтым ёсць і слушнасць, бо ў сённяшнім свеце здараюцца рэчы, якія нагадваюць, наколькі мы павінны цаніць кожную хвіліну свайго жыцця і жыцця іншых. Дні Чарнобыля сёлета супалі з апошнім перадвёлікодным тыднем — вельмі важным у хрысціянстве. А 60 гадоў таму яшчэ ішла вялікая крывапралітная вайна, але набліжалася Перамога, юбілею якой прысвечаны наш фестываль. І ўвечары 26-га мы выканаем "Рэквіем" Моцарта — выдатны твор, які не мае патрэбы ў каментарыях. Наступным вечарам, 27-га, іграем Шастаковіча. З Майклам д'Арсі, ірландскім скрыпачом, які прадстаўляе Францыю, выканаем скрыпачны Канцэрт №1. Гэтая дзівосная, востра-рактарная музыка для многіх будзе адкрыццём, бо не гучала ў Мінску некалькі

дзесяцігоддзяў! Думаю, прывабіць публіку і папулярная ва ўсім свеце Сёмая ("Ленінградская") сімфонія. Той, каму гэты твор вядомы толькі як уражлівая тэма нашэсця, зможа адкрыць для сябе цэлы геніяльны раман у музыцы. Аркестр тут выступіць у пашыраным складзе, з удзелам запрошаных музыкантаў.

Як падкрэсліў мастацкі кіраўнік БДФ прафесар Юрый Гільдзюк, выкананне Сёмай сімфоніі Д.Шастаковіча будзе жывой згадкай пра кампазітара — удзельніка ваенных падзей у асудным Ленінградзе: ён перапыняў працу над гэтай партытурай і дзяжурыв на даху дома, куды нямецкія самалёты скідвалі "зажыгалкі"... А 26 красавіка вечная музыка В.А.Моцарта прагучыць данінай памяці загінуўшых і спачылых.

С.БЕРАСЦЕНЬ
Фота забяспечана аўтарам

Планетарнасць духоўнасці

У Пасольстве Рэспублікі Казахстан у Рэспубліцы Беларусь адбылася прэзентацыя кнігі народнага паэта Казахстана Мухтара Шаханова "Касмаформула караючай памяці: Таямніца, знесеная Чынгізханам", перакладзенай на беларускую мову Анатолем Вярцінскім.

Мухтар Шаханав — сусветна вядомы паэт і грамадскі дзеяч. Яго кнігі перакладзены больш як на трыццаць моў, па іх ставяцца спектаклі і здымаюцца фільмы ў розных краінах. М.Шаханав адзін з тых, хто стаяў ля вытокаў дэмакратычных пераўтвар

рэнняў у Казахстане, змагаўся за яго нацыянальна-культурнае адраджэнне і суверэнітэт.

Як адзначыў Пасол Казахстана Газіз Алдамжараў, у творы "Касмаформула караючай памяці...", які, дарэчы, мае арыгінальнае жанравае вызначэнне — раман у паэмах, "чырвовай ніткай праходзіць перасцярога аўтара наконт глабальных наступстваў бездухоўнасці, прычын падзення маральных асноў чалавечы. Праз прыпавесці, паданні, легенды, рэальныя гістарычныя факты аўтар, па-свойму асэнсоўваючы феномен спрадвечнай барацьбы добра і зла, заклікае да ўсеагульнага духоўнага самавылячэння, адраджэння і выратавання караючай памяці стагоддзяў за здзяйснення злчынстваў".

Адзін з "крутых сталоў" ЮНЕСКА ў свой час быў прысвечаны абмеркаванню праблем, узятых у рамана Мухтара Шаханова. На прэзентацыі аўтарам і ўсімі прысутнымі, сярод якіх былі прадстаўнікі дыпкорпуса, беларускія пісьменнікі, журналісты, асвятляліся тэмы ж глабальныя пытанні.

Н.Я.

Фота К. Дробава

Ушанаваць памяць

3 19 па 26 красавіка праходзіць традыцыйны "Тыдзень памяці ахвяр Чарнобыля". У гэты перыяд супрацоўнікі Камчарнобыля наведваюць працоўныя калектывы краіны і распаўядаюць пра наступствы катастрофы.

3 23 па 25 красавіка ў Ждановічах адбудзецца Х Рэспубліканская творчая дабрачынная акцыя "У будучыню з надзеяй", што завершыцца вялікім канцэртам для перасяленцаў. Юбілейнае мерапрыемства, як і заўжды, пройдзе пры падтрымцы БРСМ.

26 красавіка ў мінскім Сахараўскім універсітэце пройдзе чарнобыльскія чытанні. Прафесары і спецыялісты-фізікі гэтай установы і Нацыянальнай акадэміі навук распавядуць навучэнцам радыэкалагічнага каледжа, што

пры універсітэце, пра тое, як "мірны атам" аднойчы зламаў жыццё мільёнам людзей.

Нарэшце, у дзень катастрофы, 26 красавіка, жонкі паслоў, акрэдытаваных у Рэспубліцы Беларусь, наведваюць Брагін. Лепшая палова дыпламатычнага корпусу пабачыць памятных мясціны, звязаныя з катастрофай, наведвае шпіталі для жыхароў забруджаных тэрыторый, возьме ўдзел у дабрачынных праектах, што ладзяцца на забруджаных тэрыторыях. Дарэчы, ініцыятыва візіту выходзіць ад самога клуба жонак паслоў пад кіраўніцтвам жонкі Міністра замежных спраў Сяргея Мартынава Ларысы.

Мікалай АНІПЧАНКА

Рэха саракавых

У Ваеннай акадэміі Рэспублікі Беларусь адкрылася "Зала воінскай славы абаронцаў Айчыны". Падзея прысвечана 60-годдзю Вялікай Перамогі.

Экспазіцыя музея будзе дзейнічаць на пастаяннай аснове. Плануецца, што з часам яна папоўніцца новымі і цікавымі рэчамі. Адным з першых наведвальнікаў выставы стаў Міністр абароны Беларусі ге-

нерал-палкоўнік Леанід Мальцаў.

Сярод экспанатаў выставы — карціны, прысвечаныя ваеннай тэматыцы (многія з іх створаны яшчэ ў гады Вялікай Айчыннай вайны), партреты і бюсты праслаўленых савецкіх палкаводцаў, некаторыя віды ўзбраення і боепрыпасоў часоў другой сусветнай, асабістыя рэчы савецкіх і нямецкіх салдат, франтавыя здымкі. Часова вывешаны ўнікальныя габелен "Сталінград", пазначаны 47-м годам.

Р.М

Фота К. Дробава

Па мясцінах продка

Беларусь наведвала адна з прапраўнучак Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча — Барбара Крыжанская-Чарнавецкая, якая жыве ў Амерыцы. Госця спынілася ў старадаўнім мястэчку Ракаве над Іслаччу, каб быць бліжэй да родавай Люцінкі. На жаль, ад былога маёнтка застаўся толькі падмурак. Ведаючы пра набліжэнне 200-годдзя з дня нараджэння свайго вялікага продка (2008 год будзе аб'яўлены на Беларусі годам В. Дуніна-Марцінкевіча), Барбара робіць захады паспрыяць аднаўленню сядзібы. Апроч Люцінкі, госця пакланілася магіле продка ў Тупальчыне, выступіла перад вучнямі Пяршайскай СШ Валоўжынскага раёна, у сценах якой месціцца краязнаўчы музей Дуніна-Марцінкевіча, падаравала некалькі экспанатаў. Наведала Барбара і рэдакцыю штотыднёвіка "Літаратура і мастацтва", бо ведае: беларускія пісьменнікі з'яўляюцца паслядоўнікамі-нашчадкамі Беларускага Дулара. Нашчадкамі па неўміручым беларускім слове.

Януш КАРЛОВІЧ

На здымку: Казімір Камейша, Барбара Чарнавецкая і Язэп Янушкевіч.

Запрашаем на канферэнцыю

16 чэрвеня 2005 года ў Мінску адбудуцца XIII Гарэцкія чытанні. Тэма канферэнцыі: "Максім і Гаўрыла Гарэцкія. Жыццё і творчасць. Да 105-годдзя з дня нараджэння Гаўрылы Гарэцкага"

Заяўкі на ўдзел у чытаннях прымаюцца да 20 мая.

Выступоўцаў просім паведаміць звесткі аб сабе (прозвішча, імя, імя па бацьку, месца працы, пасада, вучона ступень, службовы і хатні адрасы, тэлефоны, назва выступлення) па адрасе: 220029, г. Мінск, вул. М. Багдановіча, 13. Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры. Гарэцкія чытанні.

E-mail: bellitmuseum@tut.by
Даведкі па тэлефоне ў Мінску: 2-89-34-75 (код 8-0172).

АРГКАМІТЭТ

10-годдзе свайго дзейнасці ў нашай краіне адзначыла нядаўна беларускае прадстаўніцтва "Філіп Морыс Менеджмент Сервісез Б.В.", даччынай кампаніі "Філіп Морыс Інтэрнэшнл". Адначасова з развіццём бізнесу прадстаўніцтва надае ўвагу праблемам, якія хваляюць беларускае грамадства наогул. Прынамсі, актыўна падтрымлівае праграмы, што ажыццяўляюцца дзяржаўнымі органамі ды грамадскімі арганізацыямі, па прадукцыі курэння сярод непаўналетніх.

«ФМ» за 10 гадоў

З моманту свайго заснавання беларускае прадстаўніцтва "Філіп Морыс Менеджмент Сервісез Б.В." актыўна ўдзельнічае ў практычных па падтрымцы беларускай культуры і ў сацыяльных праграмах дапамогі вэтэранам вайны, дзецям, якія засталіся без апекавання бацькоў, а таксама бяздомным. Як вядома заўсёдным чытачам "ЛіМа", адзін з напрамкаў дабрачыннасці з'яўляецца фінансавая дапамога балетнаму мастацтву — развіваецца і на Беларусі. Нагадаем, што следам за прэміяй "Філіп Морыс — Лепшая роля сезона" ("Кветка Філіп Морыс", 1998) з'явілася ўзнагарода "Філіп Морыс Дэбют", якая зрабілася традыцыйнай. А з 2000 г. устаноўлена яшчэ адна прэмія — "Жыццё ў мастацтве". Ёю ганаруюць артыстаў, якія стварылі, умацавалі традыцыі беларускага балета, плённа перадаюць свой досвед маладым.

Пры канцы 2004-га цырымонія ўручэння прэстыжных мецэнацкіх прэміяў прайшла ўжо восьмы раз, пераканаўшы яе відавочцаў,

што саюз бізнесу і мастацтва можа быць прыгожым і плённым.

На здымку: мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічнага тэатра бале-

та РБ В.Елізар'еў і намеснік кіраўніка прадстаўніцтва кампаніі "Філіп Морыс" у Беларусі І.Альхімовіч.

Фота К.Дробава

Пісьменнікі — на Рагачоўшчыне

У Рагачове і раёне пабывалі члены Саюза беларускіх пісьменнікаў: галоўны рэдактар часопіса "Вожык", лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Уладзімір Саламаха, а таксама Анатоль Зэкаў ды пісьменніца Валянціна Кадзетава.

Госці сустрэліся з работнікамі бібліятэк горада і раёна, навучэнцамі і выкладчыкамі педагагічнага вучылішча, работнікамі селекцыйна-гібриднага цэнтру "Зарэчча". Пісьменнікі расказалі пра сваю творчую працу, чыталі новыя творы, адказалі на шматлікія пытанні слухачоў, а напрыканцы падарылі свае кнігі ды іншыя выданні сяброў па пяры.

У сустрэчах пісьменнікаў з чытачамі ўдзельнічалі і мясцовыя літаратары — паэт і бард Юрый Арэстаў, які выконваў песні на словы Анатоля Зэкава, і празаік-гумарыст Міхась Сліва.

Бясспрэчна, гэтыя сустрэчы надоўга застануцца ў памяці ўдзячных чытачоў.

Міхась КАВАЛЁЎ

Новы паказальнік

У інфармацыйна-выставачным цэнтры Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі адбылася прэзентацыя новага бібліяграфічнага выдання "Беларускае мовазнаўства".

Выйшаў бібліяграфічны паказальнік "Беларускае мовазнаўства" (1986 — 1991 гг.) у выдавецтве "Беларуская навука". Выданне з'яўляецца працягам трох выпускаў анатаванага навукова-дапаможнага бібліяграфічнага паказальніка "Беларускае мовазнаўства", якія добра вядомыя лінгвістам. Новы паказальнік — гэта вынік сумеснай працы супрацоўнікаў аддзела інфармацыйна-аналітычнага забеспячэння навукова-даследчай работы ЦНБ імя Якуба Коласа НАН Беларусі і навукоўцаў Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі. Паказальнік адлюстроўвае літаратуру за 1986 — 1991 гады на беларускай, рускай і іншых мовах па гісторыі беларускай мовы і праблемах сучаснай навукі аб мове. Выданне змяшчае 3848 бібліяграфічных запісаў па фанетыцы, графіцы, марфалогіі, лексікалогіі і лексікаграфіі, фразеалогіі, а таксама па тэрміналогіі, анамастыцы, сінтаксісу, дыялекталогіі, лінгвістыцы мастацкага тэксту і іншых галінах мовазнаўства. Асобна вылучаны матэрыял пра беларускіх мовазнаўцаў.

Бібліяграфічны паказальнік "Беларускае мовазнаўства" прызначаецца для навукоўцаў, выкладчыкаў ВНУ, аспірантаў і студэнтаў-філолагаў, супрацоўнікаў бібліятэк і ўсіх тых, хто цікавіцца роднай мовай.

В.К.

Згадаўшы ліхалецце

У інфармацыйна-выставачным цэнтры Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі адбылася прэзентацыя новай кнігі Сяргея Трахімёнка "Рэха забытай вайны", у склад якой увайшлі новыя аповесці пісьменніка: "Па слядах Таманцава" і "Бэллі пуэры". Героямі першай з'яўляюцца контрразведчыкі, партызаны і падпольшчыкі. Другая аповесць распавядае пра цяжкія лёсы беларускіх падлеткаў, дзяцінства якіх прыйшлося на вайну і акупацыю. У кнізе таксама змешчаны аповяданні, што раней друкаваліся ў перыядычных выданнях.

Хаця ўсё пералічанае не належыць дэтэктыўнаму жанру, у якім С.Трахімёнак працаваў апошнія гады, непрадказальныя абставіны, у якіх увесць час знаходзяцца героі, робяць гэтыя творы цікавымі і запамінальнымі.

Айна БЯЛОВА

Супрацоўніцтва і рэабілітацыя

На меўшай месца ў Мінску Міжнароднай канферэнцыі "Чарнобыльскае супрацоўніцтва і інфармацыя: праблемы і перспектывы" адбылася нацыянальная справаздача "Ацэнка інфармацыйных патрабаванняў пацярпелага ад чарнобыльскай катастрофы насельніцтва Беларусі".

Мерапрыемства было падрыхтавана ў рамках сумеснага праекта Праграмы развіцця Арганізацыі Аб'яднаных Нацый і Камчарнобыля "Міжнароднае даследніцкае і інфармацыйнае сеціва па Чарнобылю" пры падтрымцы Упраўлення ААН па каардынацыі гуманітарнай дзейнасці і Швейцарскага агенцтва па развіцці і супрацоўніцтве. У аснове праекта — рэкамендаваны міжнародным грамадствам новы чарнобыльскі падыход, які заключае ў сабе комплексную рэабілітацыю пацярпелага насельніцтва і доўгатэрміновае ўстойлівае развіццё забруджаных тэрыторый.

Задача Міжнароднага даследніцкага і інфармацыйнага сеціва па Чарнобылю — усебакова падтрымка ініцыятыў, скіраваных на ўдасканаленне сістэмы інфармавання пра меры радыяцыйнай прафілактыкі і бяспекі жыхароў забруджаных рэгіёнаў. Не меншую ролю адыгрывае прыцягненне самога насельніцтва да ўдзелу ў рэабілітацыйных мерапрыемствах, а таксама арганізацыя неабходных дадатковых даследаванняў і актыўнае скарыстанне паспяхоўных вынікаў.

Гэты праект мае статус міжрэгіянальнага і ажыццяўляецца адначасова ў трох найбольш пацярпелых ад аварыі на Чарнобыльскай АЭС краінах — Беларусі, Расіі і Украіне. Справаздача па ацэцы інфармацыйных патрабаванняў насельніцтва

з'яўляецца вынікам пачатковага этапа практычнай працы — Працэсу шматбаковага ўдзелу. Яго мэта — вызначыць і абгульніць думкі розных сацыяльных катэгорый грамадства наконт інфармацыі, неабходнай для пераадолення наступстваў чарнобыльскай трагедыі.

Удзел у Міжнароднай канферэнцыі бралі прадстаўнікі пасольстваў і міжнародных арганізацый, акрэдытаваных у Рэспубліцы Беларусь, нацыянальных, рэгіянальных і мясцовых органаў дзяржаўнага ўпраўлення. Таксама прысутнічалі прадстаўнікі медыцынскіх і адукацыйных устаноў, навукова-даследчых інстытутаў, грамадскіх аб'яднанняў, навукоўцы і дэлегацыі з пацярпелых раёнаў.

Спецыяльна для ўдзелу ў канферэнцыі ў нашу сталіцу наведлася кіраўнік падраздзялення Садружнасці Незалежных Дзяржаў і Каўказа Рэгіянальнага бюро Праграмы развіцця ААН па СНД і Цэнтральнай Еўропе Луіза Вінтан.

Джыхан Султаноглу, прадстаўнік ААН у Беларусі, выступаючы на адкрыцці пасяджэння, адзначыла: "Хутка надыдзе дваццатая гадавіна з дня чарнобыльскай аварыі. Гэта дата павінна стаць адным з пунктаў для вылучэння на першы план значнасці адраснага падыходу да ўстойлівага развіцця пацярпелых тэрыторый. Праграма развіцця ААН працягне распрацоўку і рэалізацыю новых чарнобыльскіх ініцыятыў, а таксама далучэнне партнёраў з розных рэгіёнаў краіны і замежжа".

Намеснік старшыні Камчарнобыля Валерыя Шаўчык заявіў: "Паспяховае рашэнне задачы павышэння якасці жыцця на пацярпелых ад аварыі на Чарнобыльскай АЭС раёнах, захаванне здароўя на-

сельніцтва, якое пражывае ва ўмовах радыяцыйнай рызыкі, магчыма толькі пры ўмовах яго актыўнага ўдзелу ў кіраванні радыялагічнай сітуацыяй. Для гэтага неабходна павысіць узровень разумення людзьмі праблем навакольнага асяроддзя, фарміраваць жаданне быць далучаным да іх вырашэння".

"Ад наступстваў чарнобыльскай трагедыі на Беларусі пацярпелі каля 2,3 мільёна жыхароў, — падкрэсліла спадарыня Султаноглу. — Прычым у зоне радыяактыўнага забруджвання на сёння працягваюць пражываць больш як 1,6 мільёна чалавек, з якіх — 419, 4 тысячы дзяцей. У некаторых выпадках умовы жыцця людзей палепшыліся дзякуючы намаганням, прынятымі імі самімі, а таксама намаганнямі дзяржавы і міжнароднага грамадства. Вось чаму асаблівую ўвагу ААН надае менавіта патрабаванням пацярпелага насельніцтва і вызначае дадзёную праблему як адну з прыярытэтных". Прадстаўнік ААН зазначыла, што Чарнобыль у значнай ступені змяніў светапогляд пацярпелага насельніцтва, пасяліўшы ў іх душах боязь, нуйтэўненасць у сваёй будучыні і будучыні дзяцей, а таксама хваляванні пра сваё здароўе. Гэта катастрофа назаўжды парушыла іх лад жыцця і традыцыі, а некаторыя пацярпелыя прыдбалі "сіндром ахвяры" і цалкам страцілі інтарэс да ўласнага жыцця і дабрабыту.

Таксама Джыхан Султаноглу заявіла, што Арганізацыя Аб'яднаных Нацый прызнае значныя намаганні ўрада Рэспублікі Беларусь, якія працягваюцца для пераадолення наступстваў трагедыі. У сваю чаргу, Праграмай развіцця ААН зараз распрацоўваецца праграма на 2006 — 2010

гады, якая ў якасці першачарговай вызначае доўгатэрміновую падтрымку ўстойлівага рэгіянальнага развіцця і забеспячэнне адраснага падыходу да рэабілітацыі забруджаных тэрыторый. Арганізаваны ў рамках Міжнароднай канферэнцыі "круглы стол" "Чарнобыльскае супрацоўніцтва і дзейнасць неўрадавых арганізацый" быў скіраваны на распрацоўку практычных рэкамендацый і стварэнне ўстойлівага механізму ўзаемадзеяння паміж дзяржаўнымі і грамадскімі арганізацыямі, якія актыўна працуюць у кірунку чарнобыльскіх праблем.

Вынікам канферэнцыі стала падрыхтоўка практычных рэкамендацый па далейшым развіцці і павышэнні эфектыўнасці адпаведных чарнобыльскіх ініцыятыў.

Пры рашэнні важных пытанняў ААН надае вялікую ўвагу інфармацыйнай складоўчай любой дзейнасці, якая скіравана на дабрабыт чалавека. У Мінску адбылося афіцыйнае адкрыццё Інтэрнет-старонкі міжнароднай праграмы CORE — "Супрацоўніцтва для рэабілітацыі", якая павінна не толькі напаміць сусветнаму грамадству пра чарнобыльскую бяду, але і стаць своеасаблівым цэнтрам па распрацоўцы пэўных прапаноў.

Як падкрэсліў старшыня Камчарнобыля Уладзімір Цалка, гэта праграма з'яўляецца не праграмай гуманітарнай дапамогі, а — развіцця, у якой непасрэдна ўдзельнічаюць мясцовыя жыхары і ўлады, дзяржаўныя інстытуты, а таксама міжнародныя арганізацыі.

В. КАВАЛЁЎ

Мінула ўжо 19 гадоў з дня самай страшнай радыяцыйнай катастрофы XX стагоддзя — аварыі на ЧАЭС. За гэты час у нашай краіне ажыццяўляліся дзве дзяржаўныя праграмы па пераадоўванні вынікаў трагедыі. Зараз рэалізуецца трэцяя, разлічаная да 2010 года. Чым яна адрозніваецца ад папярэдніх? Як сёння, скрозь прызму гадоў, выглядае сітуацыя ў пацярпелых раёнах, карэспандэнту "ЛіМа" расказвае Старшыня Камітэта па праблемах наступстваў катастрофы на Чарнобыльскай АЭС пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь Уладзімір Цалка.

Уладзімір Цалка:

«У забруджаных раёнах можна вырашчваць чыстую прадукцыю»

...І бяспечныя ўмовы

— Дзяржпраграма па пераадоўванні наступстваў катастрофы на ЧАЭС, разлічаная на 2001 — 2005 год і на перыяд да 2010-га, у цэлым па краіне была выканана паспяхова яшчэ летась. Асноўнай яе мэтай з'яўляецца стварэнне бяспечных для здароўя чалавека ўмоў жыццядзейнасці ў раёнах, якія аказаліся пад уплывам радыяцыйнага забруджвання. У мінулым годзе на ажыццяўленне мерапрыемстваў праграмы было вылучана 431,1 мільярда рублёў з рэспубліканскага бюджэту. Больш таго, у канцы 2004-га мы атрымалі дадатковыя сродкі ў памеры 44,8 мільярда. Куды накіраваны грошы? Перш за ўсё на забеспячэнне радыяцыйнай абароны пацярпелага насельніцтва і паляпшальных мер у аграпрамысловым комплексе. Упершыню здолелі поўнаасцю забяспечыць пастаўку ўгнаенняў, вапнаванне глебы з мэтай зніжэння радыёнуклідаў, якія паступаюць у прадукцыю. Лічу, што сістэма забеспячэння ўгнаеннямі, якая базіравалася на навуковым падыходзе, павінна быць захавана.

— Гэты год — выніковы ў рэалізацыі пяцігадовай дзяржпраграмы. Уладзімір Рыгоравіч, які змены ён прынёс у пацярпелыя рэгіёны?

— Практычна завершаны мерапрыемствы па масавым адсяленні людзей з найбольш забруджаных зонаў. За кошт сродкаў, накіраваных на пераадоўванне вынікаў катастрофы на ЧАЭС, у мінулым годзе пабудавана 321 кватэра. Сёння вядзецца актыўная работа па ўпарадкаванні льгот і кампенсацый, фарміраванні адзінай праграмы адраснай сацыяльнай дапамогі. Камчарнобыльскія лічбы сваёй задачай не дапусціць зніжэння ўзроўню сацыяльнай абароны грамадзян, пацярпелых ад катастрофы. Зараз іх прымае больш як 110 здраўніц. Агульная колькасць дзіцячых санаторна-курортных арганізацый складае 2600 месцаў. У мінулым годзе бясплатна аздараўляліся і прайшлі санаторна-курортнае лячэнне больш за 244 тысячы чалавек. З іх звыш 208 тысяч — дзеці.

— Людзей, якія жывуць у забруджаных зонах ці побач з імі, больш за ўсё хвалюе іх уласнае здароўе. Што прадугледжана ў гэтым плане асобнымі пунктамі ўзгаданай праграмы?

— Сацыяльная абарона грамадзян, якія пацярпелі ад чарнобыльскай катастрофы, ажыццяўляецца ў адпаведнасці з Законам "Аб сацыяльнай абароне грамадзян, пацярпелых ад катастрофы на Чарнобыльскай АЭС", які быў прыняты ў 1991 годзе, а таксама іншымі нарматыўна-прававымі актамі. На рэалізацыю агульных мер накіравана больш паловы сродкаў, якія вылучаюцца штогод на мінімізацыю вынікаў катастрофы. Так, у мінулым годзе значная частка бюджэтных паступленняў была выкарыстана на фінансаванне расходаў, звязаных з выплатай чарнобыльскіх дапамог, арганіза-

цыяй харчавання дзяцей і аздараўленне насельніцтва. У ліку найбольш значных сацыяльных ільгот — права пацярпелых грамадзян на перасяленне з прадастаўленнем жылля на чыстай тэрыторыі, бясплатнае медыцынскае абслугоўванне, санаторна-курортнае лячэнне і аздараўленне. У рэспубліцы рэалізуецца цэлая сістэма мераў па медыцынскай рэабілітацыі насельніцтва. Пад пастаянным медыцынскім наглядам знаходзіцца больш 1,5 мільёна чалавек, з якіх звыш 330 тысяч — дзеці. На працягу апошніх гадоў зменшылася колькасць хранічна хворых дзяцей. Аднак, з 2001 года ў 3,5 раза павялічылася захворванне ракам шчытападобнай залозы пацярпелага насельніцтва, больш чым у 2 разы — захворванне злаякаснымі новаўтварэннямі.

— У цэнтры ўвагі Прэзідэнта краіны, які ў красавіку мінулага года наведаў Гомельшчыну і Брэстчыну, была медыцынская рэабілітацыя насельніцтва. Што зроблена?

— Распрацавана новая Канцэпцыя арганізацыі медыцынскага забеспячэння насельніцтва, а таксама уніфіцыраваныя працэдуры аказання медыцынскай дапамогі дарослым і дзецям. Новыя метады лячэння хворых ракам шчытападобнай залозы дазволілі скараціць колькасць рэцыдываў да 3,2 працэнта. Прымяненне радыётэрапіі ў хворых з аддаленымі метастазамамі рака шчытападобнай залозы прыводзіць у 55,5 працэнта выпадкаў да рэмісіі і змяняе смяротнасць да 0,9 працэнта пры сярэднім узроўні ў развітых краінах 10 працэнтаў. Асабліва вострай праблемай застаюцца нямогласці эндакрыннай сістэмы, захворванне якой на забруджаных тэрыторыях на 20 працэнтаў вышэй, чым ў сярэднім па краіне. Варта адзначыць, што выкананы разлік дозаў на шчытападобную залозу і дозаў, назапашаных за пасляаварыйны перыяд, для ўсіх пацярпелых рэгіёнаў. Распрацаваны і зацверджаны Каталог гадавых эфектыўных дозаў аблучэння жыхароў населеных пунктаў Беларусі. Акрамя таго, у адпаведнасці з Законам "Аб сацыяльнай абароне грамадзян, якія пацярпелі ад катастрофы на Чарнобыльскай АЭС", сёлета права на бясплатнае санаторна-курортнае лячэнне і аздараўленне маюць 275,2 тысячы дзяцей.

Жывёле — культурныя пашы

— Уладзімір Рыгоравіч, ці згодны жыхары забруджаных раёнаў з праектам пераспецыялізацыі сельскагаспадарчай вытворчасці? Дарэчы, некаторыя вучоныя Нацыянальнай акадэміі навук упэўнены: там ніколі не атрымаць чыстай прадукцыі нават пры дапамозе асаблівых тэхналогій вырошчвання і перапрацоўкі.

— За 19 гадоў працы на забруджаных тэрыторыях даказана, што там усё ж можна вырошчваць чыстую прадукцыю. Але гэта будзе дорага каштаваць, паколькі патрэбны

пэўныя тэхналогіі і пэўны від культур. Ёсць расліны, якія пры любой радыяцыі не набіраюць радыёнуклід. Згодна з даручэннем Прэзідэнта краіны, ажыццяўляецца пераспецыялізацыя шаснаццаці гаспадарак у Гомельскай вобласці і шасці ў Магілёўскай. Змена "курса" ў сельскагаспадарчай вытворчасці распрацавана з улікам меркавання вучоных, якія працуюць на забруджанай зямлі. Яны і прапанавалі апошняю дзяржпраграму. Акрамя таго, яе падтрымліваюць мясцовыя жыхары. Яны заўважаюць, што дзякуючы пераспецыялізацыі, жыццё палепшылася.

— Падчас набыцця прадуктаў харчавання на кірмашы і ў магазіне пакупнікі звычайна цікавяцца, хто іх вытворца, адкуль прывезены. Людзей можна зразумець: яны ведаюць пра шкоду радыёнуклідаў нават у малых дозах. Як забяспечваецца сёння радыяцыйны кантроль за прадуктамі харчавання, пітной вады?

— На мой погляд, падчас набыцця прадуктаў харчавання на кірмашы абавязкова трэба прасіць адпаведную даведку. Падкрэсла, што сёння санітарны кантроль вельмі строгі. Гэтым займаецца каля тысячы лабараторый. За гады працы створаны якасны трохступеневы кантроль: мясцовы і дзяржаўны. Ён дазваляе выявіць забруджанасць прадукцыі на ранняй стадыі. Згодна з законам і нормамі, на прылаўкі не можа трапіць брудная прадукцыя сумленным шляхам. Хачу папярэдзіць людзей: не набывайце прадукты харчавання на трасах і з рук... Галоўнай праблемай у пацярпелых раёнах з'яўляецца бруднае малако з прыватных гаспадарак. Каб выправіць становішча, насельніцтва стварае для жывёлы культурныя пашы, дадае ў корм спецыяльныя дабаўкі, каб вывесці радыёнукліды.

— З якімі міжнароднымі арганізацыямі Камчарнобыль здолеў наладзіць узаемаадносіны?

— Зараз вядзецца актыўнае супрацоўніцтва з такімі міжнароднымі арганізацыямі, як МАГАТЭ, ААН, ПРААН, АБСЕ, Швейцарскае ўпраўленне па развіцці і супрацоўніцтве, Італьянская няўрадавая арганізацыя (праект Гумус). Важнае месца можа заняць і сумесны праект урада Беларусі і Сусветнага банка "Аб сацыяльна-эканамічнай рэабілітацыі пацярпелых раёнаў". Пры актыўным удзеле пасольстваў РБ у еўрапейскіх краінах-донарах арганізавана ўзаемадзеянне з урадавымі і няўрадавымі арганізацыямі Швейцарыі, Італіі, Францыі, Германіі, Вялікабрытаніі, Ірландыі. На працягу некалькіх гадоў аказвае нам дапамогу Японія. Асноўным вынікам працы Камчарнобыля, Міністэрства замежных спраў, Дэпартаменту па гуманітарнай дзейнасці можна лічыць аднаўленне ўвагі да праблемы і пазіцыянаванне яе ў якасці прыярытэтнай для шматлікіх арганізацый і краін.

Сур'ёзнай задумкай з'яўляецца ініцыятыва правядзення на Беларусі ў 2006 годзе

міжнароднай канферэнцыі, якую падтрымаў кіраўнік дзяржавы. Стратэгічная мэта — напрацоўка плана дзеянняў, скіраваных на адраджэнне і развіццё пацярпелых тэрыторый краіны.

З жаданнем жыць і працаваць

— У сістэме Камчарнобыля, у прыватнасці, у Інстытуце радыялогіі створана трывалая навуковая база. Калі ласка, больш падрабязна пра кірункі навуковых даследаванняў пераадоўвання наступстваў катастрофы.

— Заданні, якія выконвае Інстытут радыялогіі Камчарнобыля і яго Магілёўскі і Брэсцкі філіялы, прыносяць значны плён. У мінулым годзе сумарная эфектыўнасць укаранення напрацовак складала звыш 4,4 мільярда рублёў пры аб'ёме фінансавання 1,7 мільярда. Найбольш эфектыўнымі кірункамі дзейнасці з'яўляецца распрацоўка і навуковае "падмацаванне" праграм змянення спецыялізацыі, развіцця канкрэтных гаспадарак Гомельшчыны. Зараз сумесна з іншымі навуковымі ўстановамі і практыкамі інстытуту даручана распрацаваць дакумент асаблівай важнасці — канцэпцыю новай дзяржпраграмы, разлічанай на 2006 — 2010 гады. Адна з прыярытэтных задач Інстытута радыялогіі на бліжэйшы перыяд — аналіз эфектыўнасці ўсіх абаронных мерапрыемстваў і перспектыву іх удасканалення пасля 2005 года.

— У СМІ неаднойчы ўзгадвалася пра тое, што "чарнобыльская" доля ў бюджэце за апошнія гады скарацілася. Як будзе складацца сітуацыя, дзякуючы праграме сацыяльна-эканамічнай рэабілітацыі пацярпелых раёнаў?

— Усё адносна. Калі разглядаць сітуацыю ў працэнтным варыянце за першыя два-тры гады і сёння, доля ў бюджэце неаднолькавая. Але ў доларавым эквіваленце яна не зменшылася. Чарнобыльскую праграму дзяржава імкнецца фінансава падтрымліваць на высокім узроўні. Так, згодна з законам "Аб бюджэце Рэспублікі Беларусь на 2005 год", чарнобыльская "доля" складае 570,9 мільярда рублёў. Праграма скіравана на тое, каб эканамічна падняць пацярпелыя раёны. Яны сёння не самыя багатыя. Справа ў тым, што на працягу першых дзесяці гадоў там разбуралася эканоміка, адсялялася насельніцтва, былі ліквідаваны калгасы і саўгасы. А людзі, якія засталіся на забруджаных тэрыторыях, жадаюць жыць і працаваць на радзіме. Задача дзяржавы — стварыць там такія ўмовы, каб людзі маглі зарабляць грошы. Сёлета мы плануем распрацаваць яшчэ адну праграму на наступную пяцігодку. Яе галоўнай мэтай стане адраджэнне спрыяльных умоў жыццядзейнасці, эканамічнай рэабілітацыі раёнаў.

Марына ЦЯРЭШЧАНКА

Карэктывы ўносіць час

“Наспела неабходнасць змяніць чарнобыльскае заканадаўства” — да такога вываду аднадушна прыйшлі ўдзельнікі “круглага стала”, які адбыўся ў Камітэце па праблемах наступстваў катастрофы на Чарнобыльскай АЭС пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь. Сярод іх — кіраўнікі і прадстаўнікі Камісіі па праблемах чарнобыльскай катастрофы, экалогіі і прыродакарыстання Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, Нацыянальнай акадэміі навук, зацікаўленых міністэрстваў. Штуршком да дыскусіі стаў афіцыйны зварот Нацыянальнай камісіі Беларусі па радыяцыйнай абароне пры Савеце Міністраў “Аб змяненні чарнобыльскага заканадаўства” ў Адміністрацыю Прэзідэнта, Савет Міністраў, Палату прадстаўнікоў.

Правое рэгуляванне чарнобыльскіх праблем ажыццяўляецца сёння на падставе прынятых у 1991 годзе Законаў Рэспублікі Беларусь “Аб сацыяльнай абароне грамадзян, пацярпелых ад катастрофы на Чарнобыльскай АЭС” і “Аб прававым рэжыме тэрыторый, падвергнутых радыяактыўнаму забруджванню ў выніку катастрофы на Чарнобыльскай АЭС”. За мінулыя гады ў іх уносіліся змяненні, не маючыя прыняповага характару. Акрамя таго, сам час, а прайшло 19 гадоў пасля аварыі, уносіць свае карэктывы. Прыняты шэраг вызначаючых кодэксаў, законаў, указаў і дэкрэтаў Прэзідэнта, якім асноўныя чарнобыльскія законы ўжо не адпавядаюць і нават супярэчаць.

Да ўсяго на пацярпелых тэрыторыях і ў цэлым па краіне змяніліся радыяцыйныя і сацыяльна-эканамічныя ўмовы. Але галоўнае, намішчаны новы стратэгічны накірунак дзяржаўнай палітыкі ў вобласці пераадольвання наступстваў чарнобыльскай катастрофы, які прызнаны міжнароднай супольнасцю, — вярнуць пацярпелыя рэгіёны да нармальнага жыцця, без абмежаванняў па

радыяцыйным фактары. Усё гэта, па меркаванні парламентарыяў, і павінна атрымаць заканадаўчую падтрымку.

Што ж у выніку вырашылі? Перш за ўсё, даручыць Камчарнобылю стварыць рабочую групу па падрыхтоўцы неабходных змяненняў і дапаўненняў, якія пасля разгляду і адбраўнення ў Савеце Міністраў павінны быць унесены ў законы і зацверджаны на заканадаўчым узроўні да сярэдзіны 2006 года. Дарэчы, толькі ў мінулым годзе спецыялісты Камітэта па праблемах наступстваў катастрофы на Чарнобыльскай АЭС падрыхтавалі і ўзгаднілі больш за 30 нарматыўных прававых актаў. Яшчэ раней яны ўнеслі свае прапановы ў праект Закона “Аб дзяржаўных сацыяльных ільготах, правах і гарантыях для асобных катэгорый грамадзян” і ў новую рэдакцыю Закона Рэспублікі Беларусь “Аб сацыяльнай абароне грамадзян, пацярпелых ад катастрофы на Чарнобыльскай АЭС”.

Тацяна ХРАПІНА,
прэс-сакратар Камчарнобыля

А што замест «гуманітаркі»?

Прыцягненне ў Беларусь усебаковай замежнай дапамогі для вырашэння паслячарнобыльскіх праблем — так коротка можна абзначыць асноўную мэту дзейнасці Міністэрства замежных спраў, Камчарнобыля — як органа дзяржаўнага кіравання, што каардынуе работу па пераадольванні наступстваў катастрофы на Чарнобыльскай АЭС, а таксама Дэпартамента па гуманітарнай дзейнасці Упраўлення справам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, іншых зацікаўленых арганізацый.

Каб справіцца з гэтай задачай, ідзе карпатлівая і сістэмная работа па шэрагу накірункаў, паведанамі прадстаўнікам СМІ начальнік аддзела міжнароднага супрацоўніцтва Камчарнобыля Святлана Машчынская падчас прэс-канферэнцыі, што адбылася ў Нацыянальным прэс-цэнтры. Перш за ўсё, аб’ектыўна ацэньваецца радыяцыйна-экалагічная і сацыяльна-эканамічная сітуацыя ў пацярпелых рэгіёнах. Міжнародная супольнасць атрымлівае таксама дакладную інфармацыю аб намаганнях, прадрываемых дзяржавай для зніжэння неспрыяльных наступстваў чарнобыльскай катастрофы, аб найбольш балючых праблемах. Вялікая ўвага надаецца вызначэнню адрасоў паступлення замежнай дапамогі і арганізацыі кантролю за яе мэтавым выкарыстаннем.

Асноўным вынікам работы Камчарнобыля, Міністэрства замежных спраў, Дэпартамента па гуманітарнай дзейнасці можна лічыць узнёўленае ўвагі да чарнобыльскай праблемы і вызначэнне яе ў якасці лідзіруючай для шматлікіх міжнародных арганізацый і цэлых краін, што дазволіла, а так лічаць многія, зрабіць немагчымае — уключыць чарнобыльскую праблематыку ў лік прыярытэтных накірункаў у дзейнасці асноўных замежных партнёраў, зазначыла начальнік аддзела Дэпартамента па гуманітарнай дзейнасці Аксана Пятрэня.

Сярод мерапрыемстваў апошніх гадоў вялікі інтарэс выклікае новая міжнародная праграма CORE “Супрацоўніцтва дзеля рэабілітацыі”, якая пачала рэалізавацца ўжо ў мінулым годзе. Сёння гэтая праграма, а ажыццяўляецца першых 30 праектаў ужо пачата ў Брагінскім, Чачэрскім, Слаўгарадскім і Столінскім раёнах, мае 26 партнёраў-донараў. Сацыяльна-эканамічныя, радыяэкалагічныя, медыцынскія, інфармацыйныя праекты CORE, накіраваныя на стварэнне спрыяльных умоў жыцця ў пацярпелых раёнах, рэалізуюцца з актыўным удзелам мясцовых улад, спецыялістаў, саміх жыхароў.

Іншы раз вынікі чарнобыльскай трагедыі параўноўваюць з вайною. Вымершыя вёскі, зламаныя лёсы. Але людзі не засталіся сам-насам з агромністай бядою. Плячо падставілі органы дзяржаўнага кіравання, прадстаўнікі міжнароднай супольнасці. Праўда, за прайшоўшы час у кагосяці з пацярпелых сфарміраваліся ў нейкай ступені ўтрыманскія адносіны. Каб пераадолець гэтую негатывную з’яву, тая, хто займаецца рэалізацыяй праграмы “Супрацоўніцтва дзеля рэабілітацыі”, спрабуюць перайсці ад гуманітарнай да больш практычнай дапамогі, каб людзі ведалі і разумелі, як зберагчыся ад радыяцыі, як вырастыць якасную прадукцыю на сваёй сядзібе, дзе і як зарабіць грошы на дастойнае жыццё.

Paica MAPЧУК

Большасць спецыялістаў у галіне радыяцыйнай медыцыны, што працавалі ў пацярпелых раёнах Беларусі ў першыя дні пасля чарнобыльскай катастрофы, давала несучасналы прагноз наконт стану здароўя мясцовага насельніцтва. У прыкласці, амерыканскі ўрач-гемацолог Роберт Гейл у сваёй кнізе “Алошныя папярэджанне” піша пра сур’ёзныя змены ў нашым здароўі ў аддалены пасля чарнобыльскай аварыі перыяд. А што думае аб гэтым старшыня Нацыянальнай камісіі па радыяцыйнай абароне, доктар біялагічных навук, прафесар Якаў Кёнігсберг?

праз 20–25 гадоў пасля разавога радыяцыйнага ўздзеяння вялікай дозы. І тычыцца гэта толькі дарослых і дзяцей, якія атрымалі дозы больш за 200 мілізівертаў адразу. У нашай краіне можна чакаць развіцця дадатковых выпадкаў раку ў людзей, якія атрымалі дозу 400 мілізівертаў, але рэальна такіх амаль няма.

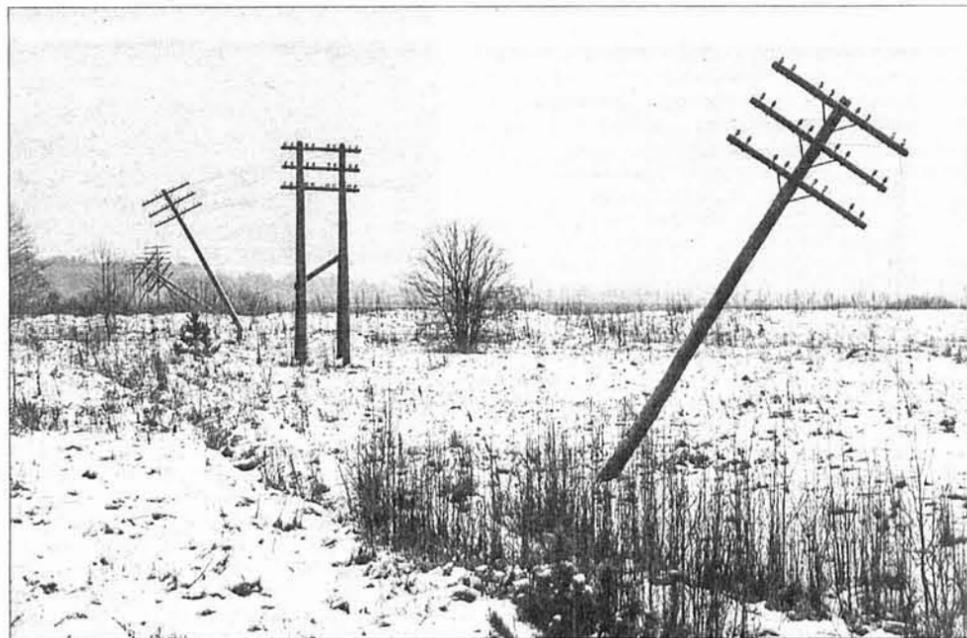
Паколькі ж узнікненне раку — працэс выпадковы, то і за ліквідатарамі, і за пацярпелым насельніцтвам вядзецца пастаянны медыцынскі нагляд. І медыкі, і вучоныя ў гэтым плане ажыццяўляюць салідныя навуковыя праекты: пад спецыяльным медыцынскім наглядам у рэспубліцы знаходзіцца больш за паўтара мільёна чалавек, з іх звыш 330 тысяч — дзеці. Прычым спецыялісты зусім не імкнуцца даказаць наяўнасць ці адсутнасць уплыву радыяцыйнага апраменьвання на людзей. Галоўнае, каб і дарослыя, і дзеці не хварэлі. На фоне няўхільнага росту ракавых захворван-

Прагноз не спраўдзіўся

— Дадзеныя, якія мы зараз маем, сведчаць аб росце раку шчытападобнай залозы ў Беларусі, як выніку ўздзеяння радыёнуклідаў ёду ў першыя тыдні пасля аварыі, — зазначыў Якаў Эмануілавіч. — Гэта пакуль адзіны агульнапрызнаны эфект уздзеяння чарнобыльскай катастрофы на здароўе насельніцтва.

няў незалежна ад чарнобыльскага ўздзеяння ўвага медыкаў да групы рызыкі, у якую ўваходзяць і перасяленцы з забруджаных тэрыторый, і ліквідатары, невыпадкова: чым раней будзе выяўлена гэтае цяжкае захворванне, тым больш паспяховым атрымаецца лячэнне.

На сённяшні дзень завершана ацэнка дозы апраменьвання, назапашаных

Зразумела, шок, перажыты тады людзьмі, шырокамаштабнае перасяленне, эвакуацыя з родных, абжытых мясцін, адбіліся на стане іх здароўя, павялічылі колькасць захворванняў нервовай і сардэчна-сасудзістай сістэмаў. Аднак, што тычыцца хвароб, выкліканых радыяцыйным эфектам, то ў Беларусі, як і ў Расіі, Украіне, такіх выпадкаў, акрамя паталогіі шчытападобнай залозы, пакуль не выяўлена.

Атрымліваецца, што знакаміты амерыканскі ўрач перабольшваў, калі гаварыў аб небяспецы, якая пагражае жыхарам пацярпелых рэгіёнаў. Прафесар Якаў Кёнігсберг так пракаменціраваў гэты вывад:

— Па-першае, доктар Гейл з’яўляецца прызначаным у свеце спецыялістам па перасадцы коснага мозгу, але ён ніколі не займаўся праблемамі радыяцыйных рызык. Па-другое, тая мерапрыемствы перасцярогі, што праводзіліся на працягу пасляаварыйнага перыяду ў пацярпелых раёнах, дазволілі значна знізіць дозы апраменьвання да ўзроўняў, якія не ўяўляюць рэальнай небяспекі для пражывання насельніцтва. Па-трэцяе, аддаленыя паследкі могуць праяўляцца

жыхарамі рэгіёнаў, што пацярпелі ад чарнобыльскай бяды, за ўвесь пасляаварыйны перыяд. Першы раз гэта было зроблена за перыяд з 1986-а па 1995-ы год, другі — па 2003-ці. Дозы ўлічваліся не індывідуальныя — у кожнай з пяці ўзроставаў груп, што пражывалі на момант катастрофы ў канкрэтных населеных пунктах. Атрыманыя дадзеныя выкарыстоўваюцца для выдзялення груп павышанай радыяцыйнай рызыкі і аптымалізацыі сістэмы іх дыспансерызацыі.

Што можна параіць тым, хто пражывае зараз на забруджаных тэрыторыях, каб зменшыць радыяцыйную небяспеку? У выглядзе памятак для насельніцтва выданыя распрацаваныя вучонымі простыя і эфектыўныя спосабы ачысткі ў хатніх умовах малака, мяса, рыбы, грыбоў і гародніны ад радыёнуклідаў, заўважае прафесар Кёнігсберг. У іх прыводзіцца таксама правілы, як у такіх умовах харчавацца, весці гаспадарку, нарыхтоўваць дровы і г.д. Галоўнае, не грэбаваць слухнымі рэкамендацыямі.

Тацяна МІХАЙЛОЎСКАЯ
Фота Ю. Плошчава

Вандроўкі па Глыбокай Глыбіні: ВЕРЛІБР

Шам, дзе акт творчасці заканчваецца, крытычныя пакуты толькі пачынаюцца. Асабліва сёння, калі невыразнасць і недакладнасць *нібыта* сінанімічныя рознабаковасці ды пранікнёнасці. Аднак калі пісьменнік — майстра арыгінальнага жанру — можа сабе дазволіць не выгінацца пад зменлівы свет, дык крытык — штукар жанру, так бы мовіць, звышарыгінальнага — мусіць згаданую пластыку набываць, бо інакш яго прафесійная імунная сістэма лягне пры першым жа сутыкненні з чароўным сусветам найноўшага прыгожага пісьменства. Задача ўскладняецца тым, што паэты, прэзікі, драматургі ахвотна даруюць сабе тое, у чым нястомна абвінавачваюць літаратуразнаўцаў ды крытыкаў — няўнасць азначэнняў, прыблізнасць характарыстык, штучнасць суастаўленняў і г.д.

Зрэшты, многія найноўшыя і "тэарэтыкі", і "практыкі" аднолькава наблажліва ставяцца да досведу папярэдняга, таму ўганароўваюць уласныя творы-тэксты гучнымі найменнямі пераважна па інтуіцыі. Вынік нярэдка супярэчыць не толькі класіцы, але і цвярозаму сэнсу. Французскі філосаф, культуралаг, псіхалаг Гастон Башляр, заснавальнік неарэалізму як кірунку філасофіі навукі, даволі тратна акрэсліў "ме-

тадалогію" сучаснага мыслярства: "Спачатку было нішто, пасля глыбокае Нішто, а пасля — глыбокая глыбіня".

Лімаўскі адрзел крытыкі запрашае тых, хто ўжо засвоіў мінімум тэарэтычных ведаў, неабходных для ўзыходжання на універсальны (пісьменніцка-крытычны) Парнас, і яшчэ не гатовы развітацца з "наўнасцю свядомасці" (у перакладзе з юрыдычнай мовы на празрыстую — з усё тым жа цвярозым розумам), у сумесную вандроўку па сутарэннях словатворчасці. Па першым разе Ялесь Дуброўскі і Наталля Якавенка (абодва, дарэчы, скончылі аспірантуру якраз на кафедры тэорыі літаратуры БДУ, прычым сп. Дуброўскі пасляхова спалучае тэарэтычныя росшукі з паэтычнай творчасцю) выпраўляюцца ў неспры *vers libre*. Вяртанне "на паверхню" гарантуецца — як, між іншым, і ўвага да тых нашых спадарожнікаў, што захацелі б выказацца з нагоды гэтай вандроўкі ці прапанаваць новыя "маршруты".

Шрэцім будзецце?

Грына Шаўлякова

Загадканасць і шарм

Вядомы яшчэ з часоў сярэднявечнай літургічнай паэзіі, у тым ліку стараславянскай, адроджаны У.Уітменам, Г.Гейне і французскімі сімвалістамі, верлібр сваёй непаўторнай чароўнасцю, загадканасцю заваяваў сусветную літаратуру XX стагоддзя і перайшоў у XXI. Свабодны верш аказаўся сапраўды свабодным у часе і прасторы.

Незвычайнасць верлібра не толькі ў адсутнасці метра і рыфмы. Так, ён адрозніваецца ад прозы наяўнасцю зададзенага падзелу на вершаваныя адрэзкі, што ў пісьмовым тэксце абазначаецца графічным размяшчэннем радкоў, а ў вусным — напеўнасцю, інтанацыяй. Але ж галоўным і вызначальным для свабоднага верша з'яўляецца сэнсавы стрыжань. Глыбокі філасофскі змест павінен выказвацца лаканічна і быць прыгожа ўплетеным у карункі з разнастайных рытарычных фігур, сінтаксічных канструкцый, марфалагічных форм, гукаспалучэнняў, націскаў, паўз — іншымі словамі, стаць мелодыяй.

У беларускую літаратуру верлібр увёў Максім Багдановіч. Яму належыць узорны, пакуль неперайздзены, на маю думку, твор — вядомы верш "Я хацеў бы спаткацца з Вамі на вуліцы...". Максім Танк зрабіў верлібр адным з асноўных відаў сваёй паэзіі. Свабоднай вершаванай формай карысталіся Пімен Панчанка, Кастусь Кірзенка, Рыгор Семашкевіч і інш. Зараз пішуць верлібры многія паэты старэйшага пакалення, сярэдніх Янка Сіпакоў, Анатоль Вярышкі, Алес Лойка, маладыя літаратары і нават пачаткоўцы.

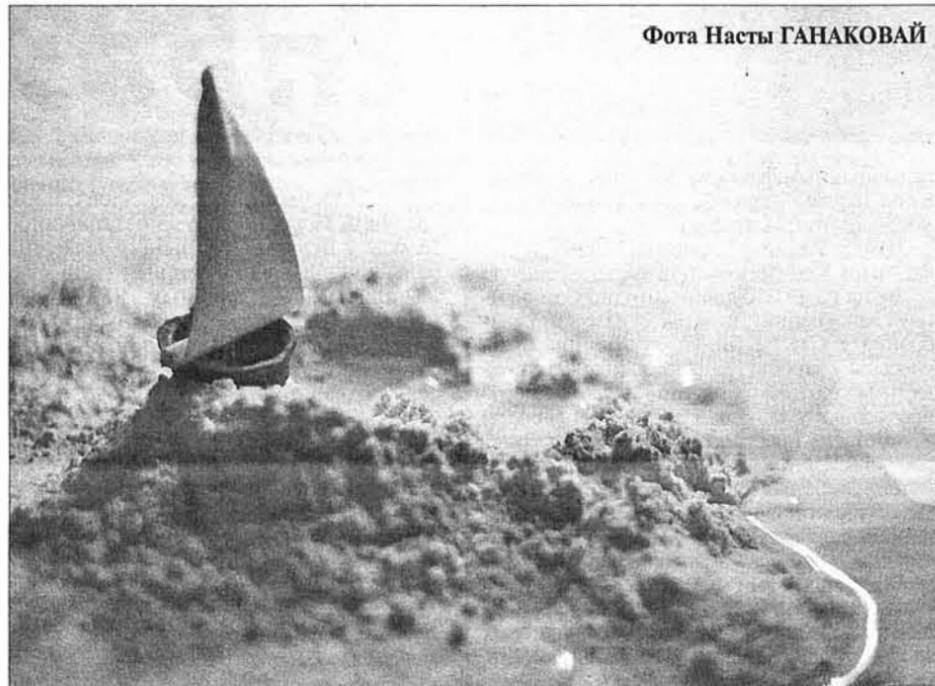
Традыцыйна свабодны верш адносіцца да філасофскай і медытацыйнай лірыкі. Многія нашы сучаснікі не адступаюць ад правіла і надаюць свайму паэтычнаму роздму над важнымі праблемамі людскага быцця менавіта гэту форму. Напрыклад, Казімір Камейша:

Страціна, калі чалавек
Чалавека другога не мае,
Каб сказаць яму звыкла
Дзень добры!
Дабранач!

А каб напраўдзе
І дзень, ды і ноч былі з добрых,
Ён, чалавек, і павінен
Шукаць чалавека другога.

Трэба сказаць, што не заўсёды сучасныя верлібры ствараюцца строга па класічных канонах. На жаль, многія аўтары, з прычыны ўласнай недасведчанасці, нявольна дапускаюць больш ці менш значныя адхіленні ад нормы. Так вось Міхась Южык у сваім творы зрабіў упор на ўнутраную філасафічнасць і вонкавую, графічную "паэтычнасць", чым занадта "заямліў" верш, празмерна наблізіўшы яго да прозы:

Стомлены ад жыцця,
сыходжу ў летуценні і сны,
дзень страшыць мяне,
а ноч вабіць у свае цяніты.
І тут бы дарэшткі адлашча снам,
пагасіць вярэдлівы дзень
і стаць крылатым
вандроўнікам мрояў...
Ды ведаю,
што без турботнага
і дакучлівага дня
не будзе ратавальнага сну.
А толькі — бясконца
чорная бессань.

Фота Насты ГАНАКОВАЙ

Найскладанейшая прастасць

Верлібр — таямніца, парадокс і пастка.

Таямніца, бо мала хто разумее, што гэта такое. Верш адрозніваецца ад прозы спецыфікай рытмічнай арганізацыі. Не трэба думаць, што рытміка верлібра тое самае прэзічнае. Асноўнай адзінкай рытму ў верлібры з'яўляецца *вершаваны радок*. Пры гэтым верлібравы рытм, на першы погляд, здаецца чыста сінтаксічным. Радкі тут суадносяцца па "сувымернасці" сінтаксічных канструкцый, інтанацыйна-сэнсавых адзінацтваў, якія іх запяўняюць. Члененне на радкі ўжо не проста графічны элемент: як супадзенне, так і несупадзенне падзелу на радкі з сінтаксічным члененнем выконвае формаўтваральную функцыю, з'яўляецца адзіным рытмастваральным кампанентам, які *ўсведамляе* паэт. Але мне здаецца, *падсвядома* аўтары верлібраў адчуваюць, што гэтага недастаткова.

Нават у такім "чыстым" верлібры, як "Я хацеў бы спаткацца з Вамі на вуліцы..." М. Багдановіча няцяжка ўбачыць "вертыкальны" рытм, заснаваны на размяшчэнні апорных акцэнтаў. Тое ж самае заўважаецца ў верлібры Р. Барадуліна. Як даўдэ Д. Іўлеў, прычып пабудовы танчнага верша У. Маякоўскага гэтакі ж: калі яго пазбавіць рыфм, атрымаецца верлібр! Паэты пішуць верлібры, значна больш упарадкаваныя рытмічна, чым прадугледжвае разуменне свабоднага верша як адмаўлення ад усіх звычайных рытмастваральных кампанентаў. Паэт у нашай свядомасці — менавіта *вершатворца*. Вось і аказваюцца "факкультатывныя" для верлібра фактары рытму настолькі прывычнымі для паэтаў, што і пры ўстаноўцы "пісаць без рытму" яны прыцягваюць у верш рудыменты тонікі, сілаба-тонікі і нават рыфмы (так званыя рыфмоіды). Узнікаюць нават сінтэтычныя формы "паміж" верлібрам і іншымі сістэмамі вершавання. Можна графічна ці матэматычна паказаць абстрактную схему тэксту любой сістэмы вершавання, але толькі не верлібра.

Ды гэта тлумачэнне толькі рытмічнай прыроды верлібра. А як быць са зместам? Верлібравая форма універсальная ў плане тэматыкі або мае нейкае канкрэтнае "амплуа"?

Існуе думка, што верлібр заўсёды ўгрунтаваны ў філасофскім змесце. У гэтым ёсць логіка (логіка тэарэтычная, нішто не забараняе яе парушаць на практыцы: можна і камедыю гекзаметрам напісаць). Сапраўды, апісваць верлібрам веснавы краявід у пейзажным вершы — нонсенс. Чаму? Верлібравы рытм у значнай ступені — "сэнсавы"; гэта шлях ад эмацыянальнага да рацыянальнага. А ў спецыфічна эмацыянальным па змесце творы навошта адмаўляцца ад ірацыянальнай сутнасці танчнага рытму? Разам з тым, верлібр — не філасофскі

трактат, а "усё ж такі" паэзія. Таму тут патрабуецца ўзмоцненае вобразнае мысленне. І ўжо нельга схвацца за гучаннем. Агульнавядома, што за гучаннем у вершы можна схваць любое глуства — і нішто не заўважыць. Калі ж ты будзеш хавацца ў верлібры за цяньнасцю думкі (вплікае спакуса!) — эстэтычны крах табе забяспечаны. Пры адсутнасці рыфмы і "звыклага" рытму, якія цэментуюць "звычайны" верш, верлібр можа быць сіэментаваны толькі *змястоўнай*, матываванай вобразнасцю, выразнай кампазіцыяй і — галоўнае — думкай. Інакш ён робіцца аморфным кавалкам надзвычай нуднай квазіпрычыннай ці квазіпубліцыстычнай прозы.

Такім чынам, верлібр — найскладанейшая вершаваная форма. Парадокс жа заключаецца ў тым, што ён чамусьці здаецца формай найпрасцейшай. Апошняе літаратурнае пакаленне XX стагоддзя прадэманстравала ўсеагульную любоў да верлібра. Але былі і тайныя зласліўцы гэтай формы. Тайныя, бо нішто ж не хоча праславіцца як рэтраград. І калі, напрыклад, Волга Угрыновіч чытала свае вершы, хто-небудзь абавязкова буркатаў, што гэта "ніякія не вершы". Верлібр сапраўды можа стаць *не-вершам*, калі паэт не разумее эстэтычнай сутнасці гэтай формы. Верлібр можа стаць пародыяй на сябе.

На маю думку, у межах творчасці аднаго паэта толькі тады адносіны з верлібрам будуць прадуктыўнымі, калі гэта будзе *не адзіная* (а разам з тым, і не табуіраваная) вершаваная форма ў яго рэпертуары (гаворка ідзе пра ўсходнеславянскі літаратурны кантэкст). Здаецца, некаторыя паэты пераходзілі на верлібр і адмаўляюцца ад іншых сістэм вершавання, бо не знаходзяць ніякай эстэтычнай вартасці ў сілаба-танічных метрах, танічным рытме і ў рыфме. Адсюль — інтанацыйныя (і сэнсавыя) прэзізмы, гукавая нязграбнасць і г.д. Між тым, эстэтычныя магчымасці рытму і танічных форм нявычарпаныя. Цяжэй з рыфмай. Здаецца, што яе магчымасці ў канкрэтнай нацыянальнай паэзіі могуць быць вычарпаны вельмі хутка. Але вядома, як гэтага праблема вырашаецца: пераасэнсоўваецца эстэтычнае значэнне недакладных рыфм, узнікаюць распыленыя рыфмы і г.д. Майстэрства паэта тут асабліва ярка праяўляецца ў *пераадоленні* цяжару традыцыі, а не ў адмаўленні ад яго. Мінус-прыём (паводле Ю. Лотмана) мае сэнс менавіта як МІНУС-прыём.

Зварот да "мінус-форм" (гэтак разумее верлібр Я. Пільдмяэ) сапраўды абумоўлены *адноснай вычарпанасцю* культуры, але не трэба абстрактныя ідэі разумець вельмі літаральна. Адносна вычарпанасць культуры — перманентная з'ява. Яна паўтараецца згодна з "прыныцыпам спіралі", і кожны раз здаецца, што гэта "канец свету". Вось верлібр і стаў "вершнікам на бледным кані". Але конь ужо добра адкарміўся і выглядае даволі сытым Пегасам. Іншымі словамі, мінус-форма, страціўшы мінус, можа страціць і сэнс. А гэта здарыцца абавязкова, калі вершатворцы будуць эксплуатаваць форму без усялякага разумення (адчування) яе эстэтычнай сутнасці.

Алесь ДУБРОЎСКИ

Амаль у кожным паэтычным зборніку, асабліва калі яго аўтар — малады чалавек, можна адзначыць вартыя рэчы і няўдалыя. Не стала выключэннем і кніга вершаў дваццацігадовага паэта Рагнеда Малахоўскага.

Між іншым, Рагнед хараша назваў свой зборнік — «Беражніца». Лічу гэта паказчыкам добрага густу.

Калі галоўнае для паэта — яго вершы, то для мяне, прынамсі, — разуменне імя добра і зла. Ва ўсякім разе, гэтае разуменне Рагнед мае, сведчаннем чаму наступныя радкі:

«Зялёнае жыццё»

*І шлях, якім кіруе сёння мода,
На моцны вузел смела завязы.
(«Была абмежавана свабода»)*

Альбо:

*Ці зможам мы Зло свету пераплавіць,
Каб вечны манумент Дабру адліць?
(«Праз горан»)*

Да таго ж паэт мае ясны розум, назіральнасць, пра што кажуць трапныя заўвагі, якія сустракаюцца ў кнізе, да прыкладу: «Не паэт той, хто іспіны страшыцца». Таксама падкупляюць яго адносіны да кахання, маці, да радзімы — чыстыя, светлыя, душэўныя.

Ёсць у Р. Малахоўскага і цікавыя паэтычныя знаходкі — вось адна з іх:

*Поўня з-за хмары цікуе,
Пагляд за алоўкам вядзе,
Цень-крыжык, нібыта бракуе, —
На спісаны аркуш кладзе.
(«Сповідзь аркушу»)*

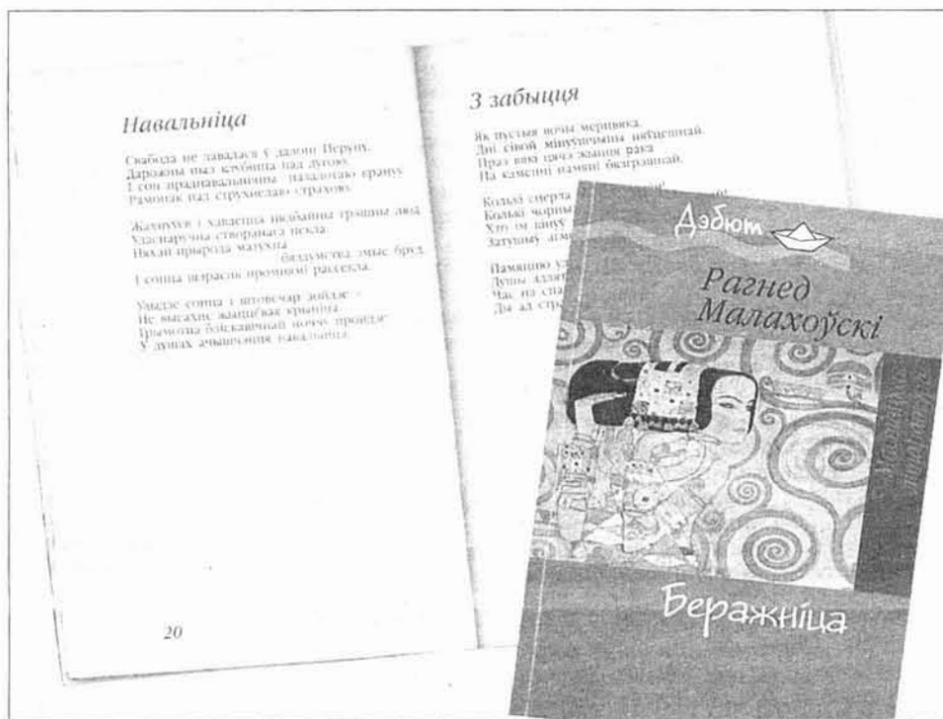
Удалых вершаў у зборніку, на мой погляд, з дзесятак — «Сповідзь аркушу», «Паэт і кат», «Трэх», «Казка» ды іншыя. Мо і небагата, але ж і ўзрост аўтара адпаведны — усё наперадзе.

Адзін паэт запытаўся ў крытыка: «Калі вершы параўнаць з машынамі, з якой вы параўналі б мае?» «З металамом», — адказаў той. Вось гэтага «металалому», на жаль, багата ў «Беражніцы». Колькасць няякасных радкоў у творах дастаткова вялікая.

*Свабода не давалася ў далоні Перуну,
Дарожны пыл клубіцца пад дугою.
І сон праднавальнічны*

*пазалотаю крануў
Рамонак пад струхнелаю страхою.
(«Навальніца»)*

Тут ужо, канечне, не да ацэнкі паэтычных здабыткаў аўтара, а да таго, наколькі напісанае нагадвае звязны тэкст. Падобныя пралікі можна апраўдаць толькі адным — «зялёным» узростам аўтара. Згаданыя недарэчнасці «растуць», я думаю, з памылковай думкі (якая ўласціва многім і многім паэтам), нібы ў вершы можна напісаць усё, што заўгодна, як заўгодна, апраўдаць гэта словам «паэзія». І

проблема тут у нехайных адносінах да слова, у неразуменні таго, што трэба шукаць дакладны выраз, а не браць першае, што патрапіцца.

У адным з твораў Рагнед напісаў: «Мой верш — мой боль зялёнага жыцця». Жыццё зялёнае, сам зялёны — вось і кніга зялёнай выйшла.

Наталля КАПА

Паэтычнае «Вядзьмарства»

Рагнеду Малахоўскаму сапраўды шанцавала. Яго з'яўленне ў літаратурных колах пару гадоў таму, нібыта не абяцала нічога новага, нечаканага, і раптам рэзкі ўзлёт паэтычнай кар'еры — выхад шэрагу падборак у прэстыжных выданнях і вось зараз зборнік «Беражніца». Зразумела, што, як невыпадкова чалавек трапіў у космас, так і ў нашага «паэтычнага Клімука» існавалі свае каралевы, якімі паэту быў аказаны вялікі давер і дадзены сур'ёзны шанец (пра што наш «астранаўт» мусіць памятаць). Але, пчыра радуючыся за свайго сябра па пярэ, нельга не сказаць і пра

бразе зной і хітрай вадзяной спакуснай панны (паводле беларускай міфалагічнай традыцыі), а ў вобразе панаднай, гуллівай прыгажуні, якой лепш за ўсё падабаецца летам купацца галяком уначы ў вадаёмах Нацыянальнага парку. І хоча тая прыгажуня не пагубіць нашага захопленнага да слёз лірніка, а хутчэй ашчаслівіць. Хаця хто яго ведае, пры ўсёй недарэчнасці назвы кнігі, менавіта лобюная лірыка, напісаная па-юначы смела і адкрыта, аказалася найбольш удалай (вершы «Распятае каханне», «Сцяжына кахання», «Узаемнасць», «Чараўніца», «Шлях да цябе», «Мроя»).

Творы на іншыя тэмы маюць хаатычную і незавершаную кампазіцыю, як і сам зборнік, — тут якраз і пачынаецца не «чарадзейства» паэзіі, створанае з эмоцыяў і фантазіі, а натужлівае «вядзьмарства». Я маю на ўвазе награвушчанне неабдуманых метафар і вобразаў, за якімі няма выразнай думкі.

Паэзія Р. Малахоўскага хутчэй традыцыйная, чым наватарская. Але і ў традыцыі, як і ва ўсім, думаю, варт знаходзіць меру, у акадэмічным браць лепшае, а не апускацца, прыкрываючыся спадкаемнасцю, да банальных перайманняў.

У паэта малавата ўласнага душэўнага «вагню на далоні», пра які ён сам ўгадвае. Тая ж «зацяганая» ўсімі тэма паэта і паэзіі (насамрэч адна з самых складаных філасофскіх праблем у мастацтве ўвогуле) для аўтара хутчэй надуманая, чым па-сапраўднаму «перажытая».

На маю думку, галоўная праблема творцы пакуль у пошуку асабістых мастацкіх арыентаў, бо без іх, як вядома, ні аб якой канцэпцыі, як асобных твораў, кніг, так і ўсёй творчасці, гаварыць нельга.

Вельмі ж хочацца, каб Рагнед не ператварыўся ў «чарговага вундэркінда ад паэзіі», а мэтанакіравана шукаў і адкрываў свой паэтычны свет, пасля ўзаемаў з якім паўнапраўна паўтарыў бы ўласныя радкі: «Так прагнеш жыць, калі цябе чакаюць!»

Сяргей ПАТАРАНСКІ

асабліва сці яго зборнік.

Мяркую, кнігу варты было назваць не «Беражніца» (у беларускай міфалогіі «вадзяная русалка» (а «Вядзьмак», бо ўжо чаго-чаго, а менавіта, часам надуманага, «чараўніцтва», «варажы» са словам у вершах аж занадта! Ды і сама беражніца, лірычная геранія паэта, паўстае хутчэй не ў во-

Тэатр жыцця

Так называецца новы зборнік вершаў паэта з Горак Аляксандра Клачкова, які выйшаў на пачатку 2005 года.

Адкрывае кнігу раздзел «Дзеі ў прыродзе». І тут «Вясна стварае дзівосную залу вышынё да самага неба». Менавіта вясною, на думку паэта, адбываецца «ўваскрасенне жыцця і веры». Ёсць у Клачкова лясная вясна, якая недзе «ля ракі, у сасновым лесе» пачынае свае тэатральныя дзеі; ёсць і Рымская вясна, якая шукае «свае дарогі, новы час»...

Дзеі вясны плаўна змяняюцца спэнамі лета. Паэту даспадобы «глядзець з вышыні на цуд лугу, // На бяскрайні квітнеючы кілім». А яшчэ ён любіць «слухаць цішыню, // Якая рознаю бывае». У цішыні спякотнага поўдня «чуваць жыцця магутны рух». З захапленнем паэт піша пра начную цішыню «Калі знікае самы дробны шум, // А цішыня аж цісне вочы // І круціць кола доўгіх дум».

Нейкі патаемны сум і трывога чуюцца ў восенскіх вершах, калі «Надта дні караеюць. // Пашыраецца час цемры».

Не любіць паэт зіму, якая «Нагадвае ў старасці лёс чалавечы». Але, ня-

гледзячы на песімістычны настрой, аўтар заўважае, што «Жыццё ўзімку хавацца пад снегам умее». Разам з боязною выпрабаванняў, што прыносіць зіма, А. Клачкоў захапляецца яе прыгажосцю і веліччу: «А снег — нібыта плашчаніца, // І нават цяжка... не маліцца, // Іконе чыстай наваколія».

Дзеі ў прыродзе змяняюцца «Дзеямі між людзей» — «І зараз здольнасці акцёра — // Засвоіць логіку гульні». Большасць вершаў гэтага цыкла носяць дыдактычны характар і распавядаюць пра сэнс жыцця:

*Не калаціся над зямным багаццем,
На дождж і вецер словам не грашы,*

Трэці раздзел зборнік называецца «Дзеі мінулага» і складаецца з трох цыклаў вершаў: «Лісты да Францыска...», «Лісты ў Рым», «Царква». «Лісты ў Рым» — гэта працяг цыкла вершаў, пачатак якому быў пакладзены ў папярэднім зборніку аўтара «Вечныя пытанні». Зноў паэт то шукае адказы на балючыя пытанні ў філосафаў мінулага, то пачынае «Сваю царкву будаваць у вершах», а яшчэ ён спадзецца, што яго храм

«Шлях адкрые шчасцю і свабодзе». У «лістах» да Францыска Скарыны раскрываецца хваляючая для А. Клачкова тэма радзімы, бо толькі пабываўшы на чужбіне разумееш, што «Няма на Швеце болей дзіва, // За пягло і свет бліжэйшай зоркі, // Пад якой мая азёрная Радзіма... // Там каліны смак зусім не горкі...»

Святлана СКАРОМНАЯ,
кіраўнік літаратурнага аб'яднання
«Роднае слова»
г. Горкі

Вясёлы салон

Сафія Макарэвіч па прафесіі ўрач-кардыёлаг. Працяглая практыка, імкненне да ўсяго новага і перадавага дапамаглі ёй напісаць і выдаць некалькі кніг на медыцынскую тэматыку. Але прырода падарыла ёй і творчыя здольнасці: С. Макарэвіч раней выпусціла кніжку лірычных вершаў на рускай мове «Тайны белого листа», а ў гэтым годзе ў выдавецтве «Тэхнапрэнт» выйшаў зборнік праязных гумарэсак «Салон для цікавых людзей».

Талент гумарыста своеасаблівы. Трэба заўважыць і трапіна апісаньне смешных жыццёвых сітуацыяў, якія сустракаюцца нярэдка, але далёка не кожны іх заўважае і бачыць. Кніга «Салон для цікавых людзей» рознатэмная. Тут нерашучасць, залішня разважлівасць, валакіта і бюракратызм, што даводзіць да абсурду, жыццё акцёраў звонку і знутры. Письменніца звяртае ўвагу на такія «дробязі жыцця», як кнігі — схованкі для долараў і многае іншае, адлюстроўвае недарэчнасці нашай паўсядзённасці, звязаныя з працай, цырульняй, магазінамі і, вядома ж, з блізкай для яе самай медыцынай.

У кнізе ёсць і невялікі раздзел «Карацелькі без назваў». Тут змешчаны трапныя і лаканічныя, даволі цікавыя і смешныя мініяцюры.

Сафія Макарэвіч добра валодае беларускай мовай, старанна шукае і знаходзіць сакавітыя, рэдкія словы — старыя і новыя, накітавалі: «уподбежкі патрусіў», «бенефіцыянт», «прыбамбасы-выкрутасы», «кругловіны», «не чаўпі», «імжака», «хлябстаў», «выстрэнчвацца», «калажанка», «бедачына», «змірсцілася», «знячэўку», «гардчукі» ды іншае, што ўзбагачае і ўпрыгожвае напісанае.

Мікола ВЯРШЫНІН

Мікола МЯТЛІЦКІ

Элегіі Чарнобыля

***

Мінаюць дні ад даты катастрофы,
І забыццё маркотны сум ліе.
І вырастаюць між дзічэўя строфы
Прагоркляыя, адчайныя –
Мае.

***

Прыснілася: хата сярод палыну,
Разбітыя шыбы, дах ветрам садраны.
Падцёкі іржава стачылі сцяну.
Запечак халодны. Дух скуты, мярцвяны.

І раптам – былое: і брат, і сястра
Галёкаюць блізка – мурзатыя дзеці.
Іх кліча матуля – дадому пара!
І бацька. З ахапкам выходзіць з павеці.

А я ім гукаю
(І сэрцу шчымець):
Схавайцеся ў хату!
Тут – згубніца-смерць!

***

Вярба рэпанаю карой
Чуе ядзерны зуд.
Вецер сваюляй-ігрой
Гойдае клейкае лісце.
Коцікі – водбліскі мрой.
Зноўку я тут!
Тут, дзе малым
Дудку круціў калісьці.

Чую: заліўна-гудка
З упрэлай кары тае
Скручаная мной дудка
Недзе у вёснах пле.

Хто на ёй сёння грае
Ў ядзерным свеце?
Скажы мне, вярба старая!
– Чарнобыльскі вецер!

***

Грудок пад соснамі жайцяны
Залёг, як ліса галава.
На ўгрэве рыжае паляны
У шчотках белых – сон-трава.

Вясны блакітнае бяссонне
На гойнай памяці вярсе:
Я сэрцам чую, як у зоне
І сёння сон-трава цвіце.

Над ёй – бязветраная ціша
Ужо без ліку смутных дзён.
Мой кут пакінуты калыша
На прамянях блакітны сон.

І сон той горкі, непрабудны,
Сыры, як жорсткая жарства.
І лёс выгнанніцкі астудны,
І сіні сум, як сон-трава.

***

Ранак вільготны, сонцам падпалены,
Зырка пярэсіцца беллю бяросты.
Свецяць пагаслага ішчасця праталіны,
Дні ішчэ не звіты ў выгнальныя вёрсты.

Там, на ускраіне чорнае згубы,
Колькі ссамочаных год,
Свежы бярозавік паліць мне губы,
Чую – халодны, як лёд.

Зноў адхінуўшы часу завесу,
Ў горле здушыўшы камяк,
Выганам памяці з гэтага лесу
Не адыдуся ніяк.

Там, на памежку згубнай пагрозы,
Быццам прадбачачы лёс,
Роняць над верасам ссохлым бярозы
Чыстыя крапліны слёз.

***

Душы пагасламу агню
Не зашугаць ужо пламеннем.
Ступлю я моўчку ў цішыню
Атрутнай згубы скрутным ценем.

Прайдзі мяжой, дзе сполах рос,
Па той зямлі, што ўсцяж астыла,
Дзе памяць белая бяроз
Шуміць над матчынай магілай.

Дай, неба, мне спатольных сіл –
Пайсці далей ад скруты-згубы.
Далей ад хацін і магіл.
Магілай стаўся край мне любы.

Яму ачэзнуць у траве,
Ды не астыць у чуйных душах,
Дзе памяць босая жыве,
Дзе ўсплёскі ішчасця слёзы сушаць.

***

І гэты кут – бясконца дарагі
Душы маёй, у зболені пачуты,
Дзе ўчора распачатыя кругі
Сястрынскае выгнальнае пакуты.

Далёка ад радзімага жытла
У зацішы глухіх вясковых вулак
Заплаканая бежанка знайшла
Сярод другіх выгнальнікаў прытулак.

Пад смутным небам восеньскага дня,
У пошугу скразнога ветравея,
Гарачая ад поту даланя,
Глыжы мнучы, чужое поле грэе.

***

Кроў прапаліўшы наскрозь маю,
Сонца на небасхіле
Устала. І чуў я, як растаю,
Знікаю ў атамным пыле.

Зорак астатнія вугалі
Глядзелі з нябёс абалоні.
Аблокі плылі – мне бачны былі
Вечнасці белыя скроні.

***

На снезе не блісне сена каснік –
Дарога не ўчуе лёту саней.
Падаўна тут возчык з атаваю знік,
Сцінаецца сівер, як сквапнік-сугней.

У зацішы свету нудотнай, сляпой,
З-за хмурага лесу гарбатай сцяны
Паявіцца сонца – і рыжай капой
Пасунецца снегам
скрозь морак лясны.

***

Гады мае – пустэльнікі выгнання –
Брыдуць зямлёй астылай.
Запаліць барву ядзернае ранне
Над матчынай магілай.

І ў гэтай скутай, вусцішнай шырэчы
Пад ярым сонцам рыжым,
Каўтнуўшы боль удушлівы старэчы,
Спрабую выжыць.

Дзень сонцавай карэтай залачонай
Па небе мёртвым рушыць.
І разбрыдуцца атамнаю зонай,
Як цені, продкаў душы.

Асотам, былнягом ды крапіваю
Сыду ў густым тумане.
Ды ў нейкі міг прыветнай і живою
Услед радзіма гляне.

***

Адступіла Жыццё, адышло
За палі, за самотныя рэкі.
Даўнім шляхам “з варагаў у грэкі”
Цені продкаў маіх павяло.

Я на ўскраі пустэчы стаю:
Немата, вусціш скутага часу.
Вечнасць, лічачы зорную касу,
Студзіць мёртвую памяць сваю.

***

Маладое жыта бескалосае
Май сугрэўна дыбіць на палях.
Маладое ішчасце стогалосае –
Неба шыр і ў зорках Млечны Шлях.

І стаіш прад ім у думным верадзе,
Лёсу пазабывішы градабой.
Бы яшчэ уся бяда наперадзе
І не перажытая табой.

Бы за міг усё пераіначыцца
Там, у краі мёртвай глухаты,
Іным лёсам на зямлі пазначыцца,
Не закутым горычна ў драмы.

***

Дарога, закалыханая жытам...
Максім Танк

Не жытам – пасівелым палыном
Дарога закалыханая. Сном
Пакутна-даўка цэдзяцца мінуты.
І я, астатні стомлены хадок,
Дарогай уздымуся на грудок,
Прастор агледжу, ветрамі прадзьмуты.

Дарога бліз суседняга сяльца
Прыпыніцца... Ды ёй няма канца –
Звяло далёка слэзнае выгнанне,
Каб у абложы зжураных гадоў
Зваротна між залеў і халадоў
Ступала безгалосае світанне.

***

У Хойніках, пад кронамі таполь,
Пачую зноў у сэрцы гоістры боль,
Бо ведаю: дарога далыш не тая.
І хоць у промнях зыркага святла,
Ды ў іншы свет не раз мяне вяла,
Там хата ўмёрла матчына – пустая.

Задоўга буду ў ціхім гарадку
Хадзіць, нібы ступаць на цаліку.
Каб рушыць далыш, збіраючыся з духам.
І не стрываю тых праходак больш.
Каўтаючы пякотна-горкі боль,
Насустрач рушу лёсу завірухам...

***

Малеча-сасонка на школьным двары
(Насенне прынеслі на крылах вятры)
Зялёнаю лапкай прыветна махне,
У стыласці мёртвай так рада я мне.

Згадалася: тою праменнай вясной
Дзялянкі шырокай ступаў баразной,
І меч утыкаўся ад цяжару ў жвір,
І саджанца карань у ямачкі вір
Упраўна даваў трапяткога нырца.
І рыжым барознам – не бачна канца.

Усталі даўно там у звоне вясны
Вячыстыя сосны... У зоне яны.
Нясуць і сягоння жажотны дазор.
Залётную госцю на школьны мой двор
Паслалі – жадаюць дазнацца, чаму
Я здрадзіў шумотнаму лесу свайму.

Скажы ім, сасонка, што між завірух
Двор роднае школы астыў і аглух,
Што спохапна-горка ў чатыры бакі
Разбегліся школьныя ўсе леснікі.
Далёка панёсшы жыцця галасы,
Дзесь новыя садзяць пад небам лясы.

Бабчынцам

Садзілі соткі, стагавалі сена,
Спускалі дрэвы, карчавалі пні...
Адвеку аднастайна-неацэнна
У клопатах міналі вашы дні.

То кліча рукі ўзрошчаная ніва,
То зруб гукае, веючы смалой.
Зайжды клопатна, годна і цярпліва
Вы неслі гонар чалавечы свой.

Жылі трывуча спадзяванкай-верай
Не ў космасе – на пятаку двара.
Зірнуў Чарнобыль ядзерным ашчэрам,
Скажы: у шлях, выгнаннікі, пара!

І ўпершыню змарыліся ў бяссіллі,
Ачэзлыя яшчэ не на гадах.
І склаўшы рукі, многія спачылі,
Вярнуўшыся у Бабчын, на кладах.

Лоўчыя дзве апошнія сядміцы не мелі ўпінку. Днём і ноччу, пяшком і конна асочвалі яны выбраны край пушчы, падганяючы ў гушчар касуль і ласёў. Недзе тут, у самай нетры, развальваючы лычачы мурашнікі, кружачы сярод разлапістых дубоў, мясілі рыхлы перадвясновы снег чатыры старыя секачы з закручанымі ікламі, тры дзічыхі, каля дзесятка замацярэлых шэрых падсвінкаў і дзесяткі тры двухгадовых і яшчэ зусім маладых, на баках якіх не сышлі палосы, парсят. Сагнатыя ўпартай воляй лоўчых, яны кльчылі насыпанае пад магутнымі дубамі аўсянае вятруб'е, елі яго, перамяшанае са снегам, не забываючы пільна ўглядацца ў блізкае яловыя падлескі, ловачы прадаўгаватымі лычачы свежакі паветра. Час ад часу пад сапрэлым лісцем трапляліся запозненыя восеньскія жалуды і тады лепшага прысмаку ім, пушчанскім бадзям, і жадаць было нельга. Заплюшчаныя на міг ад слодычы вочы тут жа сцярожка азіралі наваколле, ведаючы, што за гэтай здрадлівай цішынёй і спакоем заўсёды тоіцца небяспека.

Як гайня шэрых прывідаў, затоена крадзя за вепрамі і чакала свайго часу зграя ваўкоў. Два дні таму яна бязлітасна разарвала абсціленага старога зубра, які далёка адстаў ад статку і загруз у распадку ажыўшага ручая, не маючы сіл выпягнуць ногі з правалаў гразі. Таму, залёгшы сярод лаўжоў, сытая і заспакоеная, яна не спыталася, стрымліваючы свой гон, ведаючы, што дзікі нікуды не дзенуцца, доўга будуць тут мясіць капытамі зляжалы снег.

Князь Радзівіл даўно аб'явіў дзень вялікага палявання, таму так стараліся лоўчыя, каб не трапіць у няміласць, не згубіць свой нялёгкі кавалак хлеба. За дні тры да палявання з пяці бліжэйшых вёсак былі апавешчаны мужыкі, якія ішлі загоншчыкамі. Яны, не раз бывалыя ў княжых аблогах, рыхталі трашчоткі і бразгаўкі, даставалі з падстрэшшаў драўляныя вілья-рагаціны, мянжалі на атопках сырамятных канчукі падвясак. Калі пашанцае і загон будзе ўдалым, князь нападзітку можа расшчодрыцца, адарыць іх чым-небудзь.

Ціха і спакойна было да дня палявання. Ваўкі адчулі небяспеку першымі. Не звяртаючы ўвагі на дзікоў, яны рванулі праз дубняк у далыні падлесак, але і там, адрэзаўшы ад гушчару і глухамані, іх сустраў людскі ланцуг, шумны і пагрозлівы. Раз'ятраныя страхам, яны развярнуліся і паймалі ў другі бок гаю. Так яны не пластаваліся ў пагоні за аленем ці ласём. Важак, чорны, разлапісты, які аднойчы трапіў у аблогу і ледзь пераскочыў жалезныя вілья, ведаў, што прарваць ланцуг лягчэй спачатку, пакуль загоншчыкі не сышліся ў шчыльную загарадку. Зграя імчала наперад, на няроўнай строй мужыкоў, злосна ашчэрыўшыся. Страх надаваў большыя сілы, чым пагоня за ахвярай. І абложнікі расступіліся, без супраціву пусцілі ваўкоў у прарыў. Ды і нашто было трымаць у загоне тых, хто мог разбіць, разладзіць паляванне? Не на іх рыхталася вялікая княжая бойня.

Дзікі несліся прама, туды, дзе быў вольны прастор. Пушча закончылася і яны перлі праз вялікае гала поля, капынчы снег, гразь і зялёную рунь. Перад імі порстка праставалі з паўдзсятка касуль. Чув збоку валлохаства галапавалі два ласі з ласіхай, трывожна азіраючыся на баках. Здалу рыўкамі бег тур, чорны, з бэльмі падпалінамі ўздоўж спіны, з вострымі кверху рагамі. Ён пакінуў трыснягі свайго балота, выйшаў на край поля пашчыпаць сакавітую азіміну і трапіў у шумную аблогу. На яго вяку памяць захавала неадчэпны брэх выжлаў, энк прабітых рагамі ваўкоў, плашмянныя ўдары дзідаў па хрыбце і шалёныя ўцікі на выратавальныя астраўкі амаль непразоднага балота. А сёння начная неасцярожнасць, перадвясная прага жыцця завялі яго ў гэтае разгалёканае атачэнне. І ён, спуджаны знянацку, бег туды, куды несліся суседзі яго пушчанскіх забалаткаў, раз'ятраныя вепры.

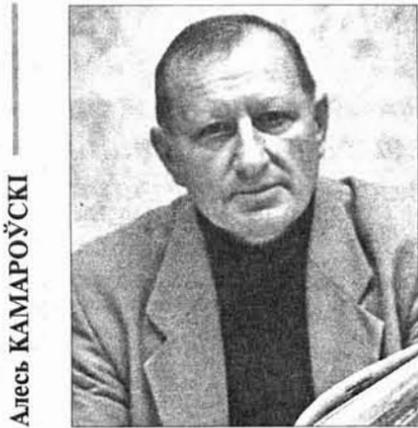
За вёрст пяць, на крутым заломе Нёмна, які заканчваўся высокім абрывам берага, за выгарадкай вострых частаколін гарцаваў на кані князь Радзівіл з гасцямі і світай, чакаючы пачатку палявання. Сюды, у клешчы, загнутыя ракой, у смяротную пастку гналі звар'яцельных звяроў.

Круг загоншчыкаў няўмольна звужаўся. Выжыў, напінаючы павязь ашыўных павадкоў, да хрыпаты заліваліся брэхам. Моцны шум трашчотак і бразгавак блізіўся.

Першымі на ўзлобак пасткі выскачылі касулі і, убачыўшы ў гэтым вярхале невялікі прарыў, звужаны сіне-чырвонымі паляўнічымі кафтанамі, рынуліся наперад.

Рынуліся праз нецяроплівую провузь пасткі і тут жа палі ад стрэл лукаў і арбалетаў.

Акрываўлены снег і трапяткія целы раненых касуль не спынілі дзікоў. Яны, гнаныя страхам, прагай выжывання і волі, не прыпынілі свой цяжкі туп ні на міг і, лама-

Алесь КАМАРЮСЬКІ

латняным ашмоткам, узяў нож і прыпыніў лоўчых. Спрытна і хутка пачаў ён паласаваць кумпякі і лапаткі, хрыбеціну і каркавіну вострым лязом, праколваючы дзіркі ў тых месцах, дзе падагрэтае мяса магло не пражарыцца. Закончыўшы, ён кінуў Андрэйку: "Пачынай!"

У карычневым кашушкі, аблавуе і валёнках памочнік кухара ўзяў карэц, зачарпнуў з драўлянага вядра чырвонае віно, падступіўся з боку вогнішча і лінуў уздоўж хрыбта. І калі лоўчыя круцілі корбу на палову круга, лінуў віно ўсярэдзіну пустога турынага жывата, не баючыся, што кроплі расплюхаюцца, цурком пацякуць у жар. Лінуў яшчэ некалькі разоў спераду і ззаду і адступіў, асперагаючыся асмаліць вейкі, бо духмень ад жарын дыхнула ў твар горача і млосна.

Корба паволі пераварочвала турыную тушу, якая пачынала памалу сквірчаць. Кроплі сукравіцы і тлушчу капалі на малавіны вуглі, шыпелі і ўспыхвалі язычкамі агню. Кухар зноў кінуў і Андрэйка

яго сіта. Лепшай мішэні тут, на краі пушчы, нельга было прыдумаць. Ад вазоў спыталіся лоўчыя, неслі коп'і.

З-за стала за князем вылезлі гасці, гатовыя паказаць свой спрыт і ўменне.

— Першае кап'ё — папскаму нунцю! Радзівіл, адзначыўшы рысу кідка, паклаў адно кап'ё на снег, другое падаў італьянцу. Нунцый скінуў з плячэй блакітную накідку і аўчынаву безрукаўку, узяў кап'ё, паважыў у руцэ і, адступіўшы крокі на тры, рэзка разбегаўся, кінуў. Вастрыё прайшло трохі збоку ад сіта, не зачэпіўшы дуб. Не паказваючы сваёй збянтэжанасці, італьянец усміхнуўся, развёў рукі: "Не мой дзень..." За ім адзін за адным кідалі коп'і славытыя магнаты і багатыя шляхціцы, але сіта, як заварожанае, вісела на дубе, быццам насміхалася круглым ротам над няўмекамі.

Застаўся адзін Радзівіл. Ён расшпіліў пунсовы аksamітны плашч, адшчоўкнуў наверх грудзіны брыльянтавую клямру, на-якой ад сонца пусціў водбліскі каш-

Шурвынныя рогі

Урывак з аповесці

ючы цяжарам сваіх цел храбусткі насціл, паляцелі ў лоўчыя ямы.

Князь зірнуў на выспу, важна трымаючы кап'ё наперад, выгукнуў:

— Лошу выпусціць, тур — мой!

Слугі тут жа падхапілі:

— Лошу выпусціць, тур — князю!

Ласіха, ашчэраная будучым ласянем, стомленая пагоняй, амаль без супраціву бегла наперадзе. У два скачкі яна адолела праломы ям, узбегла на абрыў берага і, убачыўшы крыгі разводдзя, хацела павярнуць назад, але левы частакол раптам адступіў, аднесены дужымі рукамі, утварыўшы вольны пралаз, і яна пайшла ў яго амаль не баючыся, пасля імкліва рванула, знікла ў кустах лазняку.

За ёй рынуліся і два ласі, але дабегчы да адсунутага частаколу не паспелі. З гікам і крыкамі ў мокрый бакі цел паляцелі дзіды і коп'і, прабіваючы вантробы і шыі, ярышчата засядаючы ў жылістых кумпяках і лапатках...

Князь чакаў тура. Яго час яшчэ не прыйшоў. А тур раптам спыніўся, як укапаны, павёў вострымі рагамі, скасавурыўся на князя, пасля павярнуўся бокам. І князь не выперпеў, махнуў рукой, даючы знак адсунуць прасла частаколу. Даўно ён не бачыў такога быка, як выгчанага з паленага дубу, магутнага і прыгожага. Мужыкі тут жа адкінулі загарадку і конь, прышпораны княжай рукой, выскачыў на тупкі цалік. Кап'ё, пушчанае няўпэўненай рукой, трапіла туру ў сцягно. Ён зароў і, развярнуўшыся, кінуўся на каня. Вострыя, як вілья, рогі прабілі пахвіну гнядога, завалілі яго на дол. Князь паспеў саскочыць і ўстаяў на нагах. Але наступны ўдар у яго мог быць смяртэльным. І тут з натоўпу, кінуўшы загарадку, выскачыў здаравенны мужык у аўчыным вываратку. Халіўшы тура за рогі, ён прыгнуў яго галаву да акрываўленага снегу. Мечнік падаў князю другое кап'ё і Радзівіл, схамянуўшыся, дзвюма рукамі ўсадзіў вастрыё пад лапатку быка, туды, дзе было сэрца. Збройнік уклаў у княжую руку шаблю...

— Не трэба, і так сканае... — Павярнуўся да мужыка-асілка і, прыжмурыўшы вока, спытаў. — Хто, адкуль?

— Піліп з Мікуліч...

— Стараста, воз пшаніцы яму! А загоншчыкам — па два пуды.

— Зробім, княжа, — сагнуўся ў паклоне стараста.

Лоўчыя і мужыкі дабівалі ў ямах дзікоў, грузілі на сані ласіныя тушы. А князь з гасцямі і світай узялі кірунак на бярозавы гай, дзе чакалі іх кастры і сталы з пачастункам.

***

Жар ад грабавых і дубовых плашак ірдзеў між двух слупоў. Корбу з асвежаным турама павольна круцілі закрубелыя далоні лоўчых. Кухар, выпершы рукі па-

паўтарыў абліванне. А хвілін праз дваццаць кухар сам узяў карэц і пачаў пяльхаць на мяса агурэчны расол. Пар ад смажанага мяса прыемна казытаў ноздры, гнаў на язык сліну.

На снезе пад дубамі віскаталі выжлы, цягаючы выкінутыя вантробы, адбіраючы адзін у аднаго важчэйшыя кавалкі. А за дубовым сталом веселіўся захмялелы Радзівіл з п'янай кампаніяй. Польскае "Сто лят!" ускідвала ўверх дзесяткі рук з поўнымі кубкамі і келіхамі, перарывалася ўспамінамі пра колішнія аблогі і паляванні.

Мяняліся на ручках корбы лоўчыя, а Андрэйка падклаў на вуглі тонкія паленцы дроў, глядзеў, як яны, ахопленыя невыноснай гарачынёй, імгненна і амаль бяздымна ўспыхвалі, яшчэ больш падаграючы мяса. Кухар жменьмі пачаў сыпаць на тушу тоўчаныя каляндру і гваздзікі, перац і малярдушку. Пахкія, яны яшчэ больш казыталі нюх і, здаецца, падшягвалі кішкі ў галодным жываце. Але думаць пра ежу было рана: пакуль не нагуляюцца і не наб'юць мясам жываты да гарлякоў князь са світай, толькі тады чэлядзь з высокага дазволу зможа падысці да стала.

Кухар, прыкрываючыся рукавіцай ад спякоты, зноў падступіўся да тушы, пачаў глыбіць разрэзы на сцёгнах і спіне, прапорваць пахвіны. Як і першы раз, акаціў расолам. Цяпер ужо яго струменчыкі рынуліся з набрынялага мяса ў вуголле. Яно зашпелела, чадна пыхнула ўверх парам і дымам. Андрэйка тут жа падкінуў на прытушаны жар трэсак і тонкіх паленцаў. Яны ўгарэліся і калаўрот зноў паволі закруціўся. Каменныя сценкі на паўметра ўвышыню, што агароджвалі кастравішча, не давалі цяглу разыходзіцца ўбок і ўся гарачыня вуглёў мкнулася ўверх, ахопліваючы велізарны кавалак мяса. Кухар сыпнуў яшчэ некалькі жменьяў іншых прыпраў з другога мяшка і, відаць, задаволены, адступіўся.

Застолле, ашаломленае гарэлкай і віном, гарлапаніла песні і здравіцы. Воддаль, накрытыя коўдрамі, елі сена коні. Сабакі, прыкончыўшы вантробы, ляжалі на снезе, высалапіўшы ружовыя языкі, чакалі турыных касцей.

Радзівіл, вылезшы з-за шырокай лавы, хіснуўся ў бок кастра:

— Мечніка сюды!

Кухар стрымгалоў рынуўся да вазкоў, дзе ў чаканні бавіла час чэлядзь. Праз хвіліну высокі хлопец паўстаў перад князем.

— На той дуб — мішэнь! І кап'ё сюды...

Мечнік разгублена азірнуўся, не ведаючы, якую мішэнь падвесіць на дуб, але, убачыўшы ў кухарскім прычындалі сіта для прыпраў, расціў:

— Адзін міг, князь!

Ён падышоў да дуба, усадзіў у расчэп на ўзроўні вачэй паляўнічы нож і падвесіў на

тоўны карбункул, кінуў плашч на падстаўленыя рукі мечніка. Яго магутнае цела, пудоў пад дзесяць, выпрамілася, спыніла паўп'яныя хістанні. Узяўшы кап'ё ў левую руку, правай Радзівіл перахрысціўся і ёй жа, ухапіўшыся за дрэўка кап'я, з паўразвароту, без разбегу шпурнуў яго ў бок дуба. Вастрыё прабіла валасяныя дзірачкі ў самым цэнтры сіта.

— О, Езус Хрыстус! Віват, віват! — паўсотні рук падхапілі цяжкае цела князя і падкінулі яго некалькі разоў у паветра.

Радзівіл, задаволены і расчырванелы, рады, што не даў маху, як там, на паляванні, накінуў плашч:

— К сталу, прашу вас. Гэй, кухар! Мяса гасцям!

Лоўчыя ў восем рук падхапілі калаўрот і панеслі ўсмажанага тура на прыбраныя дубовыя плахі стала. Асцярожна апусціўшы ношу пасярэдзіне, заклалі з двух бакоў пахвін дубовыя паленцы, каб, не дай Бог, туша не скацілася. Зноў узяцелі ўверх напоўненыя кубкі, келіхі і чары: "Слава князю! Віват Радзівілу!"

Учарнелы тур, як здавалася Андрэйку, застыў на стале, як перад рыўком, гатовы сарвацца, рвануць у пушчу ад першага доўтэку нажа. Але дзіцячае шкадаванне толькі распалыла яго фантазію, хоць розум даводзіў, што такога быць не можа. Прагныя рукі вялікімі паляўнічымі кінжаламі адразалі кавалкі мяса, і, наколатае на відэльцы, неслі на ўчэпістыя зубы. Чыянне і прычмокванне ад смакаты перабівалася хлябцамі напою, хвальбой кухарскага майстэрства. Радзівіл, адрэзаўшы ладную палойку вялікай паландвіцы, лагодна жаваў мяса, сыта мружачы вейкі ў задуме: чым бы яшчэ забавіць гасцей?

Кухар з Андрэйкам, пагрузіўшы на сані торбы з прыправамі, стаялі ля вогнішча і глядзелі, як каляна даглявае прысак. Метры за тры ад каменнай сценкі вогнішча ляжалі высечаныя з лабаціны турыныя рогі. Іх не забудуць лоўчыя, аддалуць майстрам, а тыя, аздобіўшы сярэбранай ці залатой акоюкай, вернуць Радзівілу: пахваліцца перад гасцямі ці затрубіць калі-небудзь на паляванні. Праз некалькі хвілін кухар як сцэпануўся, штурхнуў памочніка ў плячо:

— Забяры сіта. Майстры залатаюць.

Андрэйка збегаў пад дуб, падняў прабітае сіта. А ля стала круціліся сабакі, хапаючы на лятку кінутыя рабыны.

Нарэшце Радзівіл адваляўся ад стала, цяжка ўстаў:

— Сані сюды! Едзем да дзевак!

П'яна-сытая хёўра страпянулася, пачала вылазіць з-за шырокіх лаў.

— У лазню, да дзевак! — выкрыквалі асалавелыя застольнікі.

Калі вазкі ад'ехалі, кухар кінуў Андрэйку, паказваючы вачыма на стол, махнуў рукой лоўчым.

Арт-пацеркі

На фестывалі "Мінская вясна". Вялікая зала БДФ 28 красавіка ладзіць творчы вечар заслужанай артысткі РБ Вялянціны Крыловіч — у канцэртнай праграме Нацыянальнага акадэмічнага народнага хору Беларусі імя Г.Цітовіча. Малая зала імя Р.Шырмы, 23-га: "Класік-Авангард" запрашае сяброў — канцэрт да 20-годдзя ансамбля з удзелам замежных салістаў. У Зале камернай музыкі сёння грае С.Робертс (арган, ЗША); 28-га — "Ідылія для гітары" з удзелам лаўрэата міжнародных конкурсаў Юліі Лонскай.

Радасныя звесткі з Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі: Ірына Каленчыц, студэнтка прафесара М.Сеўрукова, — лаўрэат II Міжнароднага конкурсу баяністаў-акардэаністаў "Канфрантацыя-2005" у Чанстахове (Польшча). Музычны турнір праходзіць па 4-х намінацыях. Ірына і яе 16 канкурэнтаў удзельнічалі ў той, дзе патрабавалася выкананне, апроч акадэмічнага рэпертуару, і твораў джазавых. Прадстаўніца Беларусі ганараваная II прэміяй.

Лекторый выхаднога дня ў Нацыянальным мастацкім музеі РБ запрашае 23 красавіка спрычыніцца да мастацтва XX стагоддзя. "Нямецкі экспрэсіянізм", "Мост", "Сні коннік" — такая тэма сустрэчы.

Улюбёнец публікі, саліст (амаль чвэрць стагоддзя!) Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета РБ, заслужаны артыст Аляксандр Фурман станцаваў свой, што называецца,

развітальны спектакль. Суровы закон мастацтва класічнага танца, як вядома, — гэта строгая дысцыпліна ўзросту. Развітваючыся са сцэнай, А.Фурман парадаваў публіку бліскучым выступленнем у балете "Макбет" на музыку В. Кузняцова.

Зладкаваны БДУ культуры і мастацтваў фестываль "Арт-мажор" запрашае на канцэрт кафедр харэаграфіі: 27 красавіка, 18.00, сталічны Палац культуры і спорту чыгуначнікаў. Уваход вольны!

С.ВЕТКА

Фота забяспечана аўтарам

Сонечная зала на трэцім паверсе, напоўненая жывым гучаннем ансамбля флейт і населеная маўклівымі ды красамоўнымі персанажамі, візуальнымі вобразамі драматычных спектакляў, балетаў, колішніх оперных прэм'ер... У такой атмасферы адбывалася прэзентацыя новага выставачнага праекта — экспазіцыі беларускай сцэнаграфіі XX стагоддзя з фонду Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі.

ЗАХАВАЛЬНІКІ ЭМОЦЫЙ

Спектакль памірае: гэта непазбежна. Памірае ў той момант, калі прымаецца рашэнне зняць яго з рэпертуару... Але энтузіясты жывой музейнай справы спрабуюць па-свойму аднавіць колішнія спектаклі. Аднавіць іх атмасферу. Бо за кожным выставачным экспанатам — не толькі постаці майстроў-сцэнаграфістаў, але і творчасць акцёраў, алметныя інтанацыі знаных калісыі галасоў, музыка мізансцэн, энергетыка і рэакцыя залы...

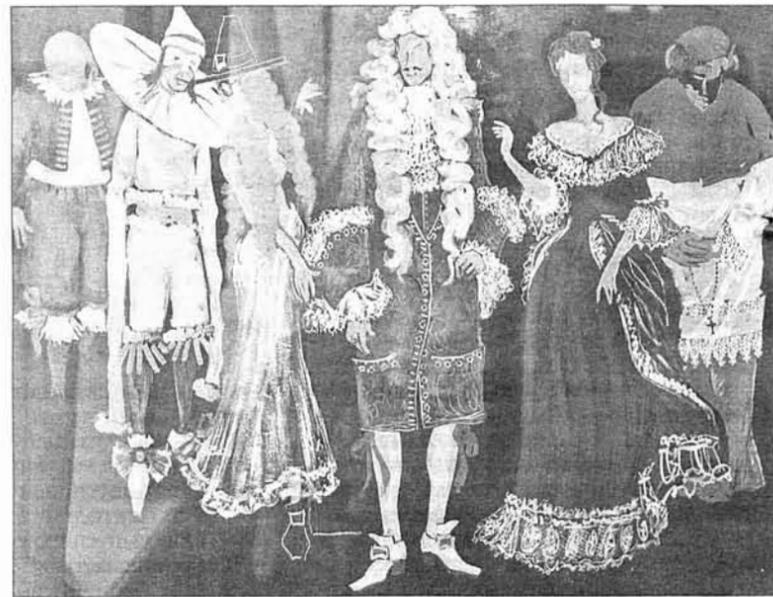
У гэтым доме па Музычным завулку імкнуча аднавіць эмоцыі, абудзіць атмасферу відэавішча. Затрымаецца наведнік музея, напрыклад, ля эскіза да пастаноўкі "Канстанціна Заслонава", у якой іграў Мікалай Яроменка, — і можа крочыць у мемарыяльны пакой знамага артыста, угледзецца ў старыя фатаграфіі, заўважыць нейкія знакі дакументаў і рэчы, пераставіць ва ўласным уяўленні пэўны вобраз. Або адчуць штосьці сучаснае ўласнай душы і памяці, прыгадаўшы спектаклі з удзелам Ларысы Аляксандраўскай, Стэфані Станюты...

Падчас адкрыцця выстаўкі сцэнаграфіі нямала гаварылася пра яе значнасць. Вядома ж, тэатр — мастацтва і часовае, і часовае, і ўвогуле — таямнічае, і калі арганізатары выстаўкі дапамагаюць глядачам пранікнуць у таямніцу, для гэтага віды мастацтва адкрываецца своеадметна будучыня. Шкала, што плошча музея дазваляе размясціць толькі невялікую частку яго фонду, якая не дае цэласнае і аб'ектыўнае ўяўленне пра развіццё і сучасны стан гэтага віды мастацтва. (Дарэчы, добрая сябра музея, дачка знамага сцэнаграфіста Аскара Марыкса, Любоў Марыкс, выказалася наконнт наведзення кантактаў з Палацам мастацтваў, "на прасторах" якога можна было б ажыццявіць некаторыя выставачныя праекты музея). У пэўным сэнсе кампенсавачь неда-

хоп выставачных залаў дазволіць мабільная праца музейшчыкаў: пакуль рыхтуецца пастаянная экспазіцыя, прысвечаная гісторыі беларускай сцэнаграфіі, скажам так, ад радзіваўскага тэатра да нашых дзён, будучы правадзіцца зменныя выстаўкі.

Такім чынам, першая з іх мела на мэце далучыць гасцей самавітага дома ў Музычным завулку да таго віды мастацтва, якое для звычайнага глядача — не на паверхні. Бо, наведваючыся ў тэатр, людзі глядзяць найперш на акцёра, наўрад ці задумваючыся пра такіх стваральнікаў відэавішча, як рэжысёр і сцэнограф, якія ў творчым працесе амаль заўжды стаяць поруч. Музей імкнецца, каб яго фонды жылі, працавалі на эстэтычны досвед шырокай аўдыторыі. Ды і спецыялістам калі-нікалі цікава прыгадаць панараму айчыннага сцэнаграфічнага мастацтва: ад работ Аскара Марыкса і ягонага вучня Івана Ушакова да майстроў новага стагоддзя.

Спраўды, панарама! Сцэнаграфія оперных і балетных спектакляў: С. Нікалаеў, "Дзяўчына з Палесся" (1953); макет Б.Малкіна да спектакля "Паўлінка" (1944); творчасць П.Масленікава ў пастаноўках оперы "Яснае світанне" і камедыі "Пінская шляхта"; эскізы дэкарацыі і касцюмаў Я.Чамадурава да оперы "Калючая ружа", "Князь Ігар"; работы А.Грыгар'янца, які афармляў "Брэсцкую крэпасць" у Нацыянальным акадэмічным тэатры імя М.Горкага ў 1956 годзе, а праз 20 гадоў стварыў цудоўныя касцюмы для персанажаў спектакля "Дванаццатая ноч" у Рэспубліканскім ТЮГу. Тут можна было ўявіць жыццё персанажаў оперы "Дзікае паляванне караля Стаха" ў касцюмах, распрацаваных Э.Грыгарук, ці "Рэвізора" ў купалаўцаў, сцэну для якога абсталёвалі паводле фантазіі Б.Герлавана, ці пластычную

імпрэзу "Сымон-музыка" ў тэатры пантамімы "Рух", аформленую Д.Мохавым...

Далёка не ўсё тут прыгадаеш-пералічыш. Але колькі яшчэ засталася па-за межамі ўтульнай музейнай залы!

Зусім лагічна, што пасля той, панарамнай экспазіцыі ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі разгарнулася выстаўка "Мастак, улюбёны ў тэатр". Яе прымеркавалі да 95-годдзя з дня нараджэння аднаго з пачынальнікаў сучаснай беларускай сцэнаграфіі — Івана Ушакова, які шмат гадоў працы аддаў Нацыянальнаму акадэмічнаму драматычнаму тэатру імя Янкі Купалы. Выстаўку склалі работы з фонду музея, падараныя ўдавой мастака: пейзажы, эскізы дэкарацыі і касцюмаў да спектакляў. Сярод гэтага жывапіснага разнаквецца цікай кульмінацыяй успрымаўся раскрыты эцюднік І.Ушакова з незавершанай работай. Незавершанасць, якая імкнецца да працягу?..

Мабыць, і так. Бо своеасаблівым працягам творчых спраў, жыцця творчага духу сталася правядзенне ўжо традыцыйнага Рэспубліканскага конкурсу тэатральных мастакоў на атрыманне прэміі імя заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Івана Ушакова.

Ці многія чулі пра гэты конкурс? Наўрад. І шкада, што існуе ён як нейкая сціплая лакальная справа. Пра такія справы варты распаўсюдзіць гучней — як пра рэдкія прыклады высакароднасці, самаадданасці, Чалавечага Учынку.

Зоя Данілаўна, удава І.Ушакова, перадаючы яго творчую спадчыну ў фонд музея, адмовілася ад усялякай грашовай кампенсацыі, ад ганарару, які, паводле закона, мусіла атрымаць ад дзяржавы за калекцыю мастацкіх работ. Замест гэтага яна папрасіла, каб твая сродкі, што выплач-

валіся б ёй, накіроўваліся на падтрымку маладых таленавітых мастакоў тэатра. Вось так і нарадзіўся унікальны штогадовы конкурс, вынікі якога падводзяцца напярэдадні Міжнароднага дня тэатра і абвешчаюцца на ўрачыстай імпрэзе ва ўтульнай атмасферы музея.

Пяць гадоў існуе конкурс, традыцыйнай якасцю зрабілася вылучаць і прэміраваць аднаго з маладых перспектывных мастакоў за працу ў прэм'ерным спектаклі. Першым лаўрэатам стаў Аляксандр Сідараў (Беларускі тэатр "Лялька", Віцебск). А сёлета прэміяй імя І.Ушакова адзначана дэбютантка Мінскага абласнога драматычнага тэатра, што ў Маладзечне, — Вольга Грыцаева, сцэнограф спектакля "Пачатак" (паводле Б.Васільева), прысвечаная юбілею Перамогі.

Грамату Беларускага фонду культуры ўручыў Вользе яго старшыня (ён жа і старшыня конкурснай камісіі) Уладзімір Гілеп, значнаўшы, што агледзіны работ мастакоў тэатра праводзяцца з разлікам на маладых, на заўтрашні дзень беларускай сцэнаграфіі, і пільная ўвага звяртаецца на яе здабыткі ў несталічных гарадах. Маладую мастачку павітала маладзавая 87-гадовая "матуля конкурсу" Зоя Ушакова. Дырэктар музея Зоя Кучар, звярнуўшы ўвагу гасцей імпрэзы на экспазіцыю сцэнаграфіі спектакля "Пачатак", выказала пажаданне, каб гэтая работа Вольгі Грыцаевай папоўніла музейныя фонды. А персанальная ж выстаўка мастачкі пройдзе тут абавязкова.

Між іншым, цікавае вандорнае жыццё чакае работы І.Ушакова: іх, напрыклад, папрасілі для экспазіцыі ў сталічнай бібліятэцы імя Л.Талстога. Перасоўныя выстаўкі мастакоў тэатра? Чаму б і не!

С.БЕРАСЦЕНЬ

Фота К.Дробава

Ганчар з Траецкага

Здавалася б, сапраўдныя кросны ці ганчарны круг пашанцуе адшукаць хіба што ў музеі старажытнасцей альбо ў глухіх вёсачках. Але выпраўляцца дзеля гэтага ў далёкі шлях зусім неабавязкова.

Народнага ўмельца можна сустрэць і ў самым сэрцы нашай гаманкой сталіцы — Траецкім прадмесці. Варта толькі зазірнуць у галерэю "Славутыя майстры". Такім чынам і пазнаёмілася я з прафесійным ганчаром — Аляксандрам Кірычыкам.

васць яе ў тым, што абпалены гаршчок вымаюць з печы і пакуль ён гарачы (каб аж ззяў!) абсыпаюць мукой. Частка яе зграе, пакідаючы пасля сябе адмысловыя ўзоры і плямкі. Атрымліваецца вельмі прыгожа.

— А вы не збіраецеся адкрыць свой майстар-клас, каб падзяліцца бяспечным вопытам?

— Некалькі гадоў таму я вёў гурток у тым ДOME піянераў, дзе сам у дзяцінстве пачынаў займацца рамёствамі. Да сённяшняга дня падтрымліваю сувязі з былымі вучнямі. Канечне, не ўсе яны зрабіліся ганчарамі, але некаторыя паступілі ў БДУ культуры і мастацтваў. Галоўнае, мне здаецца, развіць у дзцяг пачуццё прыгожага.

— Як вы лічыце: патрэбны сучаснай моладзі народныя промыслы? Увогуле, ёсць у іх будучыня?

— Безумоўна, ёсць. Нават у наш тэхнізаваны век людзі цікавяцца сваёй спадчынай. Засмучае адно: пакуль што дэкаратыўна-ужытковы мастацтва абслугоўвае ў асноўным сферу сувеніраў і памятных падарункаў.

Але, спадзяюся, хутка становішча зменіцца да лепшага.

А што датычыць моладзі, дык яна ў нас таленавітая. З ёй трэба працаваць, і тады малалды будучы стварыць цуды. У гэтым я дакладна ўпэўніўся на прыкладзе свайго сына. Пакуль ён мой адзіны вучань і ўжо робіць значныя поспехі.

— Скажыце, калі ласка, дзе, акрамя галерэі "Славутыя майстры", можна ўбачыць вашы творы?

— Пра персанальную выставу можна толькі марыць. Неблагіх вырабаў, канечне, даволі, але катастрафічна не хапае часу: вельмі шмат працы.

Такім чынам, народныя майстры і іх творчасць не застаюцца без увагі. Беларусы шануюць сваю спадчыну, і дэкаратыўна-прыкладное мастацтва паступова набывае другое дыханне. А значыць, наўрад ці знойдзецца сіла, здатная раз'яднаць лепшыя традыцыі мінулага і сучаснасці.

Святлана САЎКО,
вучаніца 11-га класа
СШ № 46
Фота аўтара

Шмат у чым незвычайны канцэрт адбыўся ў сталічнай Зале камернай музыкі. Яго назва — "Залатыя струны Беларусі" — не ўспрымалася як нешта прэтэнцыйнае, бо адлюстроўвала рэчаіснасць. Усе выканаўцы, удзельнікі канцэрта, — лаўрэаты міжнародных конкурсаў, уладальнікі першых прэмій, залатых медалёў. А царыцай балю была мандаліна. Тая самая мандаліна, якая часам адна, а то са сваімі "сябрамі" — гітарай, балалайкай, цымбаламі ці гармонікам аздабляла сумныя будні ды прыносіла радасць і веселасць у святы нашым прадкам...

Паходжанне мандаліны старажытнае. Яе радзіма — Усход. Як і гітара, гэты інструмент быў завезены арабамі ў Еўропу. Гітара

Мандаліна — царыца балю

"прапісалася" ў Іспаніі, зрабіўшыся нацыянальным гонарам іспанцаў, а мандаліна — у Італіі. А адтуль выдатная парачка распаўсюдзілася па ўсіх еўрапейскіх краінах. Прыемны, пяшчотны, у нечым загадкавы голас мандаліны стаўся па сэрцы беларусам. Багатыя, заможныя жыхары авалодвалі мастацтвам ігры на ёй прафесійна, арганізавалі ансамблі мандалін з класічнымі музычнымі інструментамі, стваралі аркестры неапазітанскага складу. А простыя, бедныя людзі, як сапраўдныя аматары, гралі па слыху, для душы...

Арганізатарам, кіраўніком і натхняльнікам вечарыны "Залатыя струны Беларусі", як і ўсіх аналагічных канцэртаў, быў таленавіты дамыст і мандалініст, адзначаны не толькі еўрапейскім, але і сусветным прызнаннем, — Мікалай Марэцкі. Асоба творчая, ён ладкуе такія імпрэзы патрабавальна і адказна. Складае новыя праграмы, прадстаўляе мандалінныя прэм'еры, ні ў чым не паўтараецца. Калі згадаць, што сп. Марэцкі — яшчэ і саліст сталічнай філармоніі, прапагандыст і асветнік у галіне народна-інструментальнага мастацтва, захоплены педагог, дацэнт Акадэміі музыкі, дык яму цалкам да твару будзе эксклюзіўнае званне: місіянер дамова-мандаліннага мастацтва.

Натуральна, што пачатак канцэрта выпаў на долю галоўных дзейных асоб гэтага музычнага свята — М.Марэцкага (домра) і Н.Корсак (мандаліна). Перавагу яны аддалі кампазітару Д. Скарлаці, чыё "Presto" стварыла агульны жывырадасны, узніслы настрой. Нягледзячы на непазбежнае "стартавае" хваляванне, артысты выканалі гэтую п'есу нязмушана і натуральна. Гучанне домры і мандаліны ў дуэце стварыла новы незвычайны тэмбр. Саната рэ мінор таго ж аўтара прагучала ў іншым інструментальным спалучэнні: мандаліна (Н.Корсак) і гітара (Я.Грыдзіюшка). Гэты творчы саюз дасягнуў глыбіні ў раскрыцці кампазітарскай задумы, выявіў стале мастацкі густ, выканальніцкую культуру і ансамблевую навывкі. Далікатныя празрыстыя галасы мандаліны і гітары ўтваралі сапраўдную гармонію.

Праграму працягвала складаная і незвычайная для ўспрымання музыка сучасных японскіх аўтараў: "Вечны рух" Я.Кувахары і "Тэма з варыяцыямі" Д.Накано. Гэтыя творы для мандаліны сола мы пачулі ў інтэрпрэтацыі Н.Корсак — адной з найбольш таленавітых выхаванак М.Марэцкага. Дагэтуль Наталля была вядомая як бліскучая дамы-

стка, лаўрэат самага цяжкага і найбольш прэстыжнага Міжнароднага конкурсу "Кубак Поўначы". І вось — новыя грані яе дару: шматфарбная разнастайнасць, вытанчанасць палітры тэмбравых, штрыхавых і дынамічных адценняў, умненне раскрыць чароўны водар мандаліннага, шчымылівага гучання.

Канцэрт "Залатыя струны Беларусі" прадставіў тры пакаленні мандаліністаў. Малодшае — дуэт навучэнцаў ДМШ №1 Яну Пяровіч (мандаліна) і Арцёма Чумака (гітара), залатых лаўрэатаў міжнароднага конкурсу ў Германіі — аўдыторыя прымала з асаблівым замілаваннем.

На "ўра!" сустракалася і другое адзленне праграмы. Зачароўваў "Венецыянскі карнавал" Э.Тобер-Фогт у дуэце мандаліны Н.Корсак і гітары Я.Грыдзіюшкі, асабліва ўражлівы боскім гучаннем флажале-таў. Сапраўдную асалоду падарваў меламаманых выхаванец Мінскага музычнага вучылішча імя М.Глінкі І.Драгуноў, вучань вядомага дамыста і мандалініста Я.Валасюка. Выкананы ім трохчасавы цыкл "Уражання" Г.Баўмана для мандаліны сола нібы выявіў у гучанні аднаго інструмента дзівосны ансамбль, адметны выразнай дакладнасцю інтанацый, гнуткасцю фразіроўкі, лёгкасцю і празрыстасцю гучання мандаліны ва ўсіх рэгістрах і на ўсіх струнах.

"Іспанскае капрыччо" К.Муніера і "Навара" П.Сарасатэ ў выкананні дзвюх домр (М.Марэцкі, Н.Корсак) і баяна (малая дзольная выканаўца, лаўрэат міжнароднага конкурсу В.Іванюк). Артысты скарылі сэрцы ўсіх прысутных яркасцю і напоўненасцю гучання, пранікнёнасцю і адухоўленым азартам. А ў кульмінацыі канцэрта гэтае трыо ўзнялася на новую вяршыню, выконваючы Балеро і Тарангэлу Э.Мецакапа ды Варыяцыі на цыганскую песню "Мар дзяндзя" ў апрацоўцы непараўнальнага А.Цыганкова.

Як заўсёды на вышнім была і вядучая канцэрта, знаная лектар-музыказнаўца Іна Зубрыч. Яе майстэрства імгненнага кантакту з аўдыторыяй, яе творчыя маналогі, шчырая адданасць мастацтву зачаравалі слухачоў.

Хай душы артыстаў заўсёды поўніць доскае святло музыкі!

Міхась СОЛАПАЎ,
прафесар Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, заслужаны дзеяч мастацтваў РБ

На здымку: Мікалай Марэцкі ды Наталля Корсак.

Фота забяспечана аўтарам

Знакі супольнай гісторыі

нага музея гісторыі і культуры Беларусі.

Выстаўку, прысвечаную гісторыі капліцы Святой Тройцы ў Люблінскім замку і гісторыі аднаўлення яе роспісаў, арганізавалі Інстытут Польскі ў Мінску ды Люблінскі музей. Пэўна, кожны, хто глыбока цікавіцца роднай гісторыяй і цэнніць высокае мастацтва, можа прылічыць гэтую

водзілася бачыць гатычны касцёл заходнеўрапейскага ўзору, упрыгожаны руска-візантыйскай паліхромнай іканаграфіяй. Да таго ж, і замак, і капліца былі сведкамі момантаў гісторыі, важных як для палкаў, так і для беларусаў-літвінаў: напрыклад, абрання Уладзіслава Ягайлы каралём Польшчы, падпісання Люблінскай уніі.

І яшчэ. Лёс капліцы як помніка культуры выклікае павагу да народа, здатнага рупліва, цяплява і плённа вяртаць-адраджаць страчаныя каштоўнасці, шанаваць іх як нацыянальную спадчыну. У выніку шматлікіх войнаў ужо ў XVII стагоддзі каралеўская рэзідэнцыя была зруйнаваная, ацалела толькі капліца. Ды яе старадаўнія паліхромныя фрэскі хаваліся доўгі час пад вапнаваным тынкам. Іх адкрылі выпадкова ў 1899 годзе, і з таго часу пачалася рэстаўрацыя ўнікальных роспісаў, якая з перапынкамі працягвалася да 1997 года. Такім чынам, праз выстаўку адбылося наша знаёмства і з амаль стогадовай гісторыяй адраджэння роспісу капліцы Святой Тройцы ў Люблінскім замку — духоўнай святыні, месца суснавання дзвюх культур, каштоўнасці міжнароднага маштабу.

С.Б.

Фота забяспечана аўтарам

экспазіцыю да яркіх палзей у жыцці нашай сталіцы, а значыць — і краіны. Мала каму з мінчукоў да-

Прыгажосць нерукатворная і зямная; крыніца захаплення і ведаў. Хрысціянская святыня, у якой унікальным чынам спалучыліся каноны візантыйскія і заходнія...

Роспісы капліцы Святой Тройцы ў Люблінскім замку ствараліся па ініцыятыве і на фундацыю вялікага князя літоўскага і караля польскага Ягайлы — постаці, знакавай ў гісторыі народаў дзвюх дзяржаў-суседак, Беларусі ды Польшчы. Меў Ягайла незвычайнае захапленне: мастацтва хрысціян усходняга абраду, і захапленне тое паўплывала... на аздобу некалькіх каталіцкіх святыняў, над якімі працавала арцель праваслаўных майстроў. Яскравы прыклад такога ўнікальнага мастацтва XIV стагоддзя і захавала люблінская капліца, на выявы фрэсак якой упершыню атрымалі магчымасць падзвіжца наведнікі Нацыяналь-

Чарнобыль — праз аб'ектыў

Блізкіца чарговая гадавіна з дня аварыі на Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі. Сярод іншых краін у найвялікшай ступені ад радыеактыўнага забруджвання пацярпела Беларусь. Гэта тэхнагенная катастрофа змяніла не толькі лёсы тутэйшых жыхароў, але і адносіны да "мірнага" атома мільёнаў людзей далёка за межамі.

разу нарадзілася ідэя стварыць экспазіцыю з вышэй узгаданай назвай. Яе складнікі — жанравая фатаграфія, пейзажы і побытавы партрэт. Гэта выстаўка пра Беларусь, пра нашу зямлю і простых людзей, у асноўным выскоўцаў. Іх простых справы і рэчы — галоўны матэрыял экспазіцыі.

Своеасабліваю гісторыю мае мая выстаўка "Правінцыйны праект", якая апошні раз выстаўлялася на фестывалі "Лістапад".

Практычна, кожны здымак можа быць прадметам асобнай размовы і эстэтычнага асэнсавання. Але, сабраныя разам, яны маюць ярка выражаны архітэктоніку і адзінства: гэта эмацыянальны, мастацкі апавед пра нашу краіну.

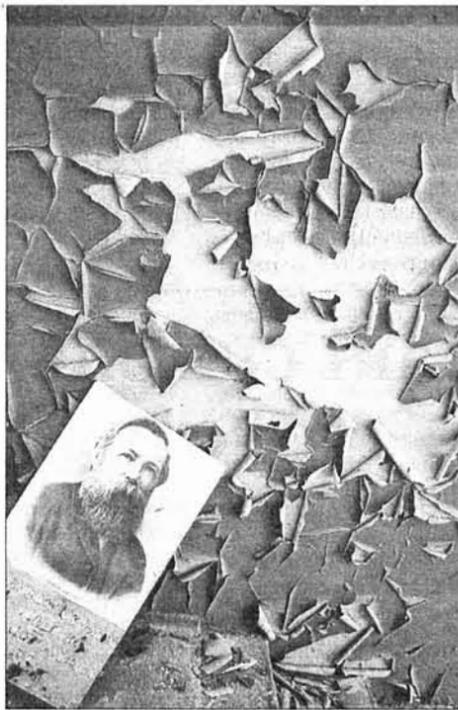
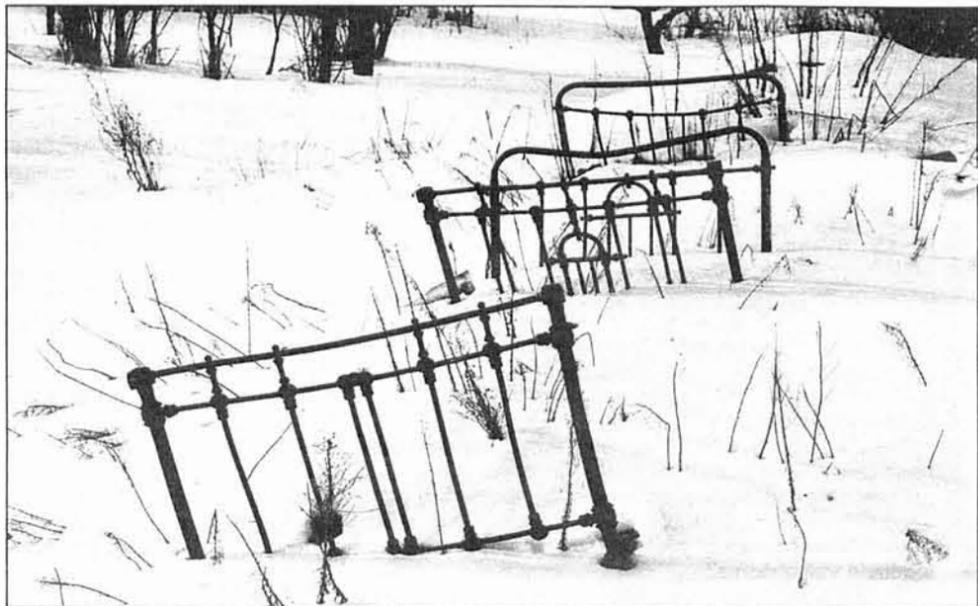
— **Ведаю, што вы экспанаваліся ў Бруселі, Хельсінкі, Рызе, Будапешце і іншых гарадах ды краінах. Вашы работы знаходзяцца больш як у 30 грамадскіх і прыватных калекцыях Англіі, ЗША, Нарвегіі, Швейцарыі... Як там ставяцца да твораў з Беларусі і вашай у прыватнасці?**

— Калі работы выкананы прафесійна і, так бы мовіць, з душой, яны будуць цікавымі для ўсіх, незалежна ад таго, хто і з якой краіны іх зрабіў. Не так даўно ў Беларусь прыезджалі шэф буйной нямецкай тэлекампаніі MDR, якая знаходзіцца ў Лейпцыгу і ахоплівае ўсю паўднёва-ўсходнюю частку Германіі. Іх кампанія месціцца ў некалькіх сучасных вышотках, а штаб-кватэра — у старажытным будынку са шматлікімі галерэямі. У Музеі беларускага кіно я краз праходзіла мая выстаўка "Простыя рэчы. Погляд на Беларусь". Сам кіраўнік кінакампаніі інвалід. Яго ў інваліднай калёсцы занеслі на трэці паверх, ён паглядзеў і праз перакладчыкаў паведаміў, што хоча бачыць гэтую выстаўку ў сябе ў Германіі.

Пагадзіўся. Мінута паўгода, я не нагадваў пра сябе, хача ён пакінуў візіткі з тэлефонамі і адрасам. І вось калі я паехаў з рэжысёрам на здымкі ў Ханты-Мансійск, мне раптоўна тэлефануе з Мінска сын і кажа, што прыйшло запрашэнне з Лейпцыга. Трэба тэрмінова вызначыць дату, афармляць дакументы, рыхтаваць работы. А я павінен вярнуцца ў Мінск толькі праз два тыдні. Звязваюся па электроннай пошце і згаджаюся з усімі ўмовамі правядзення выстаўкі. З дапамогай сына і пад маё часнае слова ў Мінску надрукавалі фотаздымкі. Адным словам — працы і клопатаў было шмат.

Прынялі мяне на вышэйшым узроўні: білеты ў бизнес-класе, выдатная прэзентацыя, у дапамогу далі дызайнера. Ён ні слова па-англійску, я не ведаю нямецкай мовы, але разам за дзве гадзіны ўставілі ў рамкі і развесілі мае работы. Складанасць была ў тым, што там не адна, а серыя галерэй. Выстаўку адкрылі пампезна, прыехалі госці з другіх гарадоў. Многія хацелі набыць фотаробаты, але па ўмовах кантракта я толькі выстаўляў і не мог нешта прадаваць.

— **А як вы звярнуліся да чарнобыльскай тэматыкі, у прыватнасці да таго, што зараз экспануецца ў бібліятэцы імя Пушкіна?**

— Гэта сталася вынікам маіх паездак у зону забруджвання. Там здымаў кіно і паралельна фатаграфавалі. Першы раз я паехаў туды з вядомым рэжысёрам Лук'янчыкавым. Ён сказаў: "Цябе будзе сюды цягнуць". І гэта праўда: тое, што адчуваеш там, здаецца, нідзе больш не паўтараецца. Маю паездку прафінансавала амерыканскае пасольства ў нашай краіне. Тут, на выстаўцы, экспануецца каля шасцідзясяці работ, з якіх 90 працэнтаў — вынік апошняга паездкі ў зону.

Дадзеная фотасерыя — сапраўдная карціна таго, што адбываецца на поўдні Беларусі, на невялічкай адлегласці ад Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі. У сваім фотапраекце "У пошуках Чарнобыля" я спрабую яшчэ раз паказаць яе след на целе нашай зямлі, напамніць, чым гэта сталася для тысяч і тысяч людзей ужо, на жаль, не аднаго пакалення.

— **Наконт слоў Лук'янчыкава пра цягу ў чарнобыльскую зону, спраўдзіліся яны ці не?**

— Так, мяне цягне туды. Каб апісаць гэта, нават цяжка падбраць адпаведныя сло-

вы. За апошнія пяць гадоў быў там чатыры разы. Уявіце, 160 адселеных вёсак на тэрыторыі трох раёнаў: Брагінскага, Хойніцкага і Нараўлянскага — закрыты Палескі дзяржаўны радыелагічны запаведнік. Выдаецца спецпропуск на ўезд у зону, і ты тут адзін на адзін з егерам, які цябе суправаджае. Уязджаеш туды праз браму, як у чысцілішча. Застаешся на ўвесь дзень адзін, з пакінутымі вёскамі.

Апошні раз наведваўся туды зімой, радыяцыйны фон быў вышэйшы ў дзесяць разоў. Але гэта дробязь, ёсць вельмі небяспечныя для здароўя месцы.

Вось Хойнікі лічацца "чыстым" горадам. А дзяцей і настаўнікаў вывозяць на ўборку буракоў. Калі мы памералі дазіметр, то радыяцыйны фон быў вельмі высокі. Праз пяць дзён іх павезлі збіраць яблыкі ў вельмі запалены сад, а там фон яшчэ вышэй. Летам дзяцей аздаравляюць за мяжой, а яны, вярнуўшыся дамоў, зноў трапляюць у той стан, у якім знаходзіліся да адпачынку. Вынікі рабіце самі...

Дык вось, вяртаючыся да зоны, праязджаеш праз пустыя вёскі: стаяць ложка, комінны, як абеліскі. Цябе ў гэта зацягвае, бо ўнікае адчуванне нечага ненармальнага, безвыходнай адзіноты. Ёсць тут нешта ад "Сталкера" і яшчэ чагосьці.

— **А вось непасрэдна егер-сталкер, які ў яго пачуцці ўспрыманне ўсяго акалячага?..**

— Хутчэй за ўсё гэта для яго будзённая праца, як і для іншых жыхароў. Адна пара жыў у вёсцы Чырвоная Гара Брагінскага раёна. Я зняў пра іх асобную стужку. Яны проста жывуць і маюць такую ж логіку: "дзе тая радыяцыя, мы яе не бачым, пакажыце нам яе". Усведамляеш, што ліквідацыя ўсіх наступстваў чарнобыльскай аварыі немагчыма. Можна казаць толькі пра пэўную адаптацыю чалавека і ўсёй біясферы да новых, "постчарнобыльскіх" умоў. А пакуль унікальны эксперымент па выжыванні ва ўмовах радыяцыі на Беларусі прадаўжаецца...

Выпадкова натрапіў у календары на дату 18 красавіка (якраз адкрыццё маёй выстаўкі), а там напісана — Міжнародны дзень помнікаў і гістарычных мясцін. Я зразумеў, што такое Чарнобыль. Ён ужо не трагедыя. Трагедыя была тады. Цяпер з ёй зжыліся, што самае страшнае. Гэта ўжо нейкае другое паняцце. Можна, гэта помнік, які мае сваю, хоць і сумную, гісторыю.

Пра Чарнобыль шмат здымалі фільмаў, але многіх замежнікаў дасюль цікавіць дадзеная тэма. За мяжой ёсць людзі, якія памятаюць і суперажываюць: такіх вельмі шмат.

— **Кажаце, што дадзеная тэма выклікае цікавасць за мяжой. Як вы думаеце — гэта пачуццё шчырае?**

— Дарэчы, на наступны год (дваццацігоддзе чарнобыльскай катастрофы) мяне запрашалі прывезці цяперашнюю выстаўку ў Германію.

А наконт іхняй цікаўнасці ці яшчэ чаго, я лічу — гэта шчырае суперажыванне. Існуюць агульначалавечыя пачуцці. Проста ёсць розныя людзі. Большасць замежнікаў адказна і спачувальна ставяцца да нашай праблемы, чым могуць, дапамагаюць. Усё залежыць ад людзей.

Віктар КАВАЛЁЎ
Фота Ю. Плошчава

Серафіма БЕСТАВА

Вясновы ранак

Быццам бы хтось на акне
 Лёгка правёў далонню.
 Сонца ўсміхаецца мне,
 Сонца мне дорыць промні.
 Кліча на вулку мяне,
 Дзе птушкі з лістотай гамоняць.
 Там, дзе нядаўна быў снег,
 А сёння там святая промняў.
 Святая цяпла, святла,
 Святая красы зялёнай.
 Рупна звяніць пчала,
 Увешная ў працы
 штодзённай.

Трэнніроўка

За клубочкам, за пуховым
 Коцік спрытна скок ды скок.
 То хвіліна трэнніровак,
 Трэнніруе слых і зрок.
 Ён крадзеца
 за клубочкам,

Генадзь АЎЛАСЕНКА

Вясновыя акравершы

Пралеска

Па лясах, пералесках,
 Расквітнелі пралескі.
 А вакол яшчэ сцюжа,
 Лёд блішчыць
 каля лужын.
 Елкі ўніз пазіраюць,
 Сосны ў елак
 пытаюць:
 Калі ж прыйдзе
 вясна?
 А ўжо ў лесе яна!

Бы за мышкай уначы.
 І ад нашага каточка
 Хітрым мышкам не ўцячы.

Павук

Ля дзвярэй, там дзе балкон,
 Павук праводзіць тэлефон.
 Будзе ён цяпер звяніць
 І знаёмым і радні.
 Будзе ён звяніць сябрам —
 Мітуслівым камарам,
 А захварэе —
 дактарам.
 А найперш пазвоніць мухам —
 Ад хвароб усіх шаптухам.

Жаданы гасць

У вавёрчынай у хаце,
 Самы гасць жаданы —
 дзяцел.
 А чаму такі жаданы?
 Бо у працы ён старанны.
 Сіл сваіх не шкадаваў,
 Хатачку ёй збудаваў.
 Хатачка ў яе, як звон.
 Хоць у ёй няма акон,
 Але цёпла, але ўтульна.
 Кожнаму б такі прытулак!
 Жыць і зімку не баяцца.
 "Дзякуй, дзякуй,
 табе, дзяцел!"

Пліска

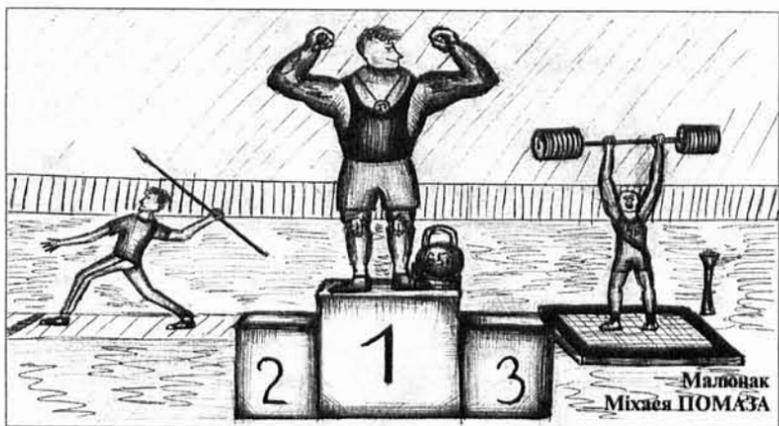
Ходзіць пліска па балотах.
 Буслік, буслік,
 дай ты ботаў.
 Бо ў вадзе ў ледзяной
 Зябнуць кіпцікі ў малой.
 У халоднай, у вадзіцы
 Можа пліска прастудзіцца.
 Можа пліска захварэць.
 Буслік, буслік,
 будзь дабрэй.

Ручаёк

Растапіла сонца снег...
 Усміхнуўся і пабег
 Чысты, звонкі ручаёк.
 А за ім другі пацёк...
 Ён імчыцца да ракі
 Каля плоту, напраткі.

Вяснянка

Вецер цёплы з поўдня дзьме.
 Я іду і бачна мне:
 Снегавік каля дарогі
 Нібы просіць дапамогі.
 Як яго не захаваць,
 Небараку ўратаваць?
 Каб маглі страцацца мы
 Аж да будучай зімы.

Уладзімір МАЗГО

Назвы, родныя здавён

Запрасілі
 Маргарыту
 Пагасціць
 У Маларыту.

А ў Ружанах
 І Пружанах
 Пабывала летам
 Жана.

Лёва
 З Буда-Кашалёва
 Вандраваў
 Да Магілёва.

Лепшы ў свеце
 Для Барыса
 Горад з назваю
 Барысаў.

Вельмі любяць,
 Уявіце,
 Ліду Ліда,
 Віцебск Віця.

Слава — Слаўгарад.
 А Люба
 Для сябе адкрыла
 Любань.

Светка — Ветку,
 Казімір —
 Старажытны замак,
 Мір.

Назбіраў
 Парэчак збан
 За Іванавым
 Іван.

З Васілевічаў
 Васіль
 Вёз матулі
 Дзівасіл.

Шмат сяброў знайшоў,
 Калі
 Быў у Клімавічах
 Клім...

Назвы,
 Родныя здавён,
 Нагадалі
 Шмат імён.

Фізкультура

Зробім, дзеці,
 Напачатку
 Усе разам
 Фізарадку.

Потым рукі
 Затрымцелі,
 Уздымаючы
 Гантэлі.

Каб спружыніў
 Кожны мускул —
 Павялічваем
 Нагрузку.

А пасля,
 Злавішы ўсмішку,
 Робім
 Лёгкую прабежку...

Смяшынкi

***

— Петрык, ты чаму ў вадку цагліны кідаеш?
 — Ды я думаю: "Цагліны — прававугольныя, дык чаму ж ад іх тады кругі разыходзяцца?"

***

Маленькая Алінка пытаецца ў мамы:
 — А колькі ў нашым горадзе жыве чалавек?
 — Ну, тысяч дзвесце з лішнім.
 — Што? Нават лішнія ёсць?

Ліса і мядзведзь

Казка

Панадзілася ліса курэй красці. Але высачылі зладзейку, капканы ставіць пачалі.

Панадная лісе курачка, ды дзе ж яе ўзяць?
 Забралася яна ў нару, месца сабе не знаходзіць.
 На галодны жывот і сон не бярэ, ложка мулкі. А як раніцы дачакалася, з нары вылезла. Бачыць, па спежцы мядзведзь кльпае, на плячах калоду цягне. Скеміла ліса, чым тут пахне, і да яго хутчэй.

— Міхайла, галубок, што нясеш?
 — Калоду з мёдам, сястрыца.
 — А дзе ж ты яе ўзяў?
 — З дрэва зняў. На поўны рот аплятаў, але яшчэ застаўся мядок. Усё добра, што ў меру.

У лісы, як пачула такое, і слінкі пацяклі. Надта ж захацелася ёй мёду пакаштаваць. Забегла наперад ды і кажа:

— А ў мяне сёння, Міхайла, вялікая бяда: без рыбы серада. Во ўстала раней і на Нёман бягу. Ці не хочаш і ты разам са мной рыбкаю паласавацца?

— А мая ты сястрыца! Хто ж ад рыбки адмовіцца?

— Тады пайшлі, Міхайла.
 Ідуць яны ды ідуць. Мядзведзь з калодаю ледзве на гару падняўся. Стаміўся і пытае:

— Мо заблудзіліся з табою, сястрыца? Нешта Нёмана не відаць.

— Ведаю, нялёгка табе з калодаю. Ды ўжо блізка, Міхайла, пацяргі крыху.

Ідуць яны ды ідуць. Мядзведзь болей ні пра што не пытаецца, адно сапе ззаду.

Падвляла ліса мядзведзя да капкана, у які сама надочы ледзве не трапіла, і кажа:

— Начыніне маё тут ляжыць. Трэба яго з сабою забраць. Лягчы рыбу лавіць будзе.

Сунуў мядзведзь лапу ў капкан, а той як падскочыць, як клацне спружынаю. У мядзведзя і дух заняло.

А ліса і кажа яму:

— Хоць і рана яшчэ, Міхайла, ды прыйдзеца табе начаваць тут.

Заўсміхалася ліса-хітрыца, таўханула калоду з мёдам і пакаціла яе з гары.

А мядзведзь зароў ад распачы, успомніў: хто з лісою павядзеца, той бяды набярэца.

Янка ГАЛУБОВІЧ

Руслана Лыжычка:

«Намагаюся стварыць ФАНА-КЛУБ Україны ў Еўропе»

Дзікі стыль — дзікія пачуцці

— XXI стагоддзе на дварэ. У мастацтве ўсё даўно прадумана і прадумана. І тут з'яўляецца Руслана са сваімі «Дзікімі танцамі». Але адназначна вызначыць яе стыль, напрамак — задача, непадобная шматлікім музыкальным крытыкам. А як на ваш погляд: вызначэнне стылю — гэта істота? І які ён у вас?

— Калі мая песня «Світанок» трапіла на высокія пазіцыі хіт-параду top3.com, стыль маёй музыкі называлі нейкім складаным тэрмінам, здаецца, «еўра-поп-фолк». Але любое стыльвае вызначэнне ў сучаснай музыцы ўмоўнае. Таму, хоць і баюся здацца няспілай, свой стыль так і азначу — «Wild Style» («Дзікі стыль». — Аўт.).

Лічу, у мяне ёсць на тое падставы, бо «Дзікія танцы» сёння — гэта не толькі назва песні, альбома, шоу. Мы прыносім у танцавальны стыль новыя рухі і ў будучым хацелі б стварыць свой танцавальны напрамак. Мы вынайшлі невядомыя раней этнічныя сэмплы, новыя рытмы. У нас ёсць свае лагатып і тату.

Больш за тое, маё сцэнічнае адзенне прыйшлося даспадобы шмат каму з прыхільнікаў, і яны пачалі імітаваць пэўныя яго элементы. Сёння мы ўжо распрацавалі элементы адзення і цэлыя строі ў стылістыцы *wild style*, сувенірную прадукцыю, аксэсуары. «Wild Dances» — гэта новая атмасфера, а галоўнае — стыль жыцця.

— Песня ў наш час — паўсправа, патрэбна яшчэ і яе сцэнічнае ўвасабленне. Кожны ваш кліп — збольшага, цэльны і самадастатковы твор аўдыёвізуальнага мастацтва, а сцэнічныя выступленні прадуманы да дробязяў...

— Сёння еўрапейскі глядач у пэўнай ступені спешчаны яркавымі шоу. Калі проста выйсці на сцэну ды заспяваць — нават вельмі прыгожа заспяваць выдатную песню — гэтым ужо нікога немагчыма здзівіць. Калі прадумляўся праект «Дзікія танцы», мы з прадзюсерам Аляксандрам Ксенафонтавым і рэжысёрам-пастаноўшчыкам Ірынай Мазур задаліся няспілай мэтай — здзівіць Еўропу. Без яркага шоу то было б немагчымым.

Без відовішча сучаснае мастацтва не дзейснае. Бо яно канкуруе з тэлебачаннем, і таму, як і ў тэлевізары, тут павінны быць і гук, і выява.

— Вы ўвайшлі ў TOP-3 секс-сімвалаў Ук-

Ранкам пасля фіналу «Еўрабачання-2004» яна прачнулася знакамітай. Але мільёны фанатаў, сотні запрашэнняў на канцэрты з усяго свету, прызнанне з боку найбуйнейшых прадзюсераў — усё тое не было выпадковасцю, як магло б падацца. Гэта — толькі лагічны вынік аб'яднання каласальнага патэнцыялу, яскравай ідэі і агромністай працы.

За некалькі дзён пра спявачку з Украіны даведлася мільярдная аўдыторыя. Што дапамагло ўсходнееўрапейскай выканаўцы дасягнуць гэтых вышынь? То два чыннікі, сукупнасці якіх так бракуе беларускім канкурсантам: яркая этнічная ідэнтыфікацыя ў прафесійна-камерцыйнай абалонцы. А яшчэ яна абудзіла свядомасць. Яна даказала ўкраінцам, што няма нічога немагчымага. Пазбавіла іх постсавецкіх комплексаў і не проста падаравала надзеі, а спраўдзіла іх.

Дарэчы, «ЛіМ» — першае беларускае выданне, якому спявачка дала інтэрв'ю за ўвесь мінулы год.

Але хопіць. Мы адправіліся ў Кіеў, каб паразмаўляць з Русланай, чалавекам і брэндам.

раіны. Гэты тытул пешыць ваша самалобства, альбо, наадварот, перашкаджае працаваць?

— Так, быў такі рэйтынг. Канечне, мне як і любой жанчыне, прыемна, што мяне лічаць прывабнай, сексуальнай. Аднак на самай справе да гэтых рэйтынгаў, як і да конкурсаў прыгажосці, я стаўлюся з вялікай доляй гумару.

У апытанні, якое вы ўзгадалі, шмат якія мужчыны называлі самымі сексуальнымі сваіх жонак, нявест, сябровак. Магчыма, таму, што тыя знаходзіліся побач — і паспрабавалі б мужчыны што-небудзь іншае адказаць (*смяецца*). На самай жа справе, ва Украіне вельмі шмат прыгожых дзяўчын, таму ўсе рэйтынгі ў нашай краіне дастаткова ўмоўныя.

— У вашай творчасці ўвогуле шмат «дзікай» цягі. Але ж постсавецкае грамадства ў гэтых пытаннях крайне табуіраванае; у СССР сексу як бы і не было. У вашыя намеры ўваходзіла прывезці ва Украіну сексуальную рэвалюцыю?

— ...Але ж і СССР ужо хутка 14 год як няма. І на нейкі час мы трапілі ў іншую крайнасць — бруду, парнаграфіі, якія не маюць дачынення да пачуццяў і захапленняў. Таму «зоркай сексуальнай рэвалюцыі» сябе не лічу. Акрамя таго, само словазлучэнне «сексуальная рэвалюцыя» для мяне — штосьці з таго, што прапагандуе распуству, а не каханне.

Але сапраўдная, «дзікая» цяга, у маёй музыцы ёсць. Гэта тое, што лічу захапленнем, эмоцыямі, каханнем. І калі людзі пад маю музыку знаходзяць адзін аднаго, танчаць, займаюцца любошчамі — то ж цудоўна!

Негатыў — не для нас

— Аскар Уайльд пісаў: «У мастацтве ёсць тое, што ляжыць на паверхні, і сімвал. Хто спрабуе пранікнуць глыбей за паверхню, рызыкае. І хто раскрывае сімвал, рызыкае гэтакасама». У чым, на ваш погляд, сімвал «Дзікіх танцаў»?

— Сімволіка гуцульскай этнікі сапраўды вельмі моцная. Але «дзікі» ў маім разуменні — не значыць «агрэсіўны». Дзікі — значыць «свабодны».

У кліпе «Dance with the wolves» мая герайна, якую кінулі ў клетку з ваўкамі, кладзе нож на зямлю, дэманструючы адмову ад сілы, зброі. Гэта — адзін з сімвалаў «Дзікіх танцаў».

А ўвогуле, уся іх сімволіка дужа пазітыўная. Мы прапагандуем актыўны, здаровы лад жыцця, без выкарыстання

якіх-небудзь стымулятараў. Таму наш праект не нясе ў сабе аніякай небяспекі — толькі карысць. Мы не спрабуем іграць на тэмах негатыву, дэпрэсіі, наркотыкаў, якіх-небудзь ненармальнасцей, на якіх пабудавана «эстэтыка» некаторых сучасных выканаўцаў. Для нас гэта проста чужое!

— У вас апошнім часам шмат канцэртаў было — у Злучаным Каралеўстве, Германіі, Швецыі, Ізраілі... Як успрымаюць інашаземцы ўсходнееўрапейскую культуру? Ці сфарміравана цікаўнасць да яе? І ці разумюць на Захадзе розніцу паміж культурай Расіі, як спадчынніцы Савецкай імперыі, і культурай іншых постсавецкіх краін?

— ...Прыклад Вялікабрытаніі вельмі цікавы. Там мае канцэрты праходзілі ў асноўным у школах ды каледжах; давялося выступаць і ў Оксфардскім універсітэце. І я не толькі спявала і паказвала шоу — распаўвадала аб маёй краіне.

Скажам, у Англіі дзеці ведаюць пра Украіну мала. Узгадвалі футбаліста Андрэя Шаўчэнку, братаў Клічкі, хтосьці нават успомніў такую страву, як «катлеты па-кіеўску»... Але цікаўнасць агромністая. Бо ў 2004-м Украіна стала, не пабаюся гэтага выраза, адкрыццём года для Еўропы. Яе перамога на «Еўрабачанні», поспехі нашых спартсменаў, аранжавая рэвалюцыя... У Еўропе і свеце якраз пачынаюць адкрываць украінскую культуру, гісторыю.

Канечне, значна больш пра нас ведаюць у Ізраілі, бо там палова насельніцтва — з былога СССР.

У Германіі мая музыка зараз дастаткова папулярная, людзі ствараюць сайты, фан-клубы... Але ж усе мае туры па Еўропе скіраваныя не толькі на папулярнасць музыкі, стылю «Дзікіх танцаў». Я намагаюся стварыць сапраўдны фан-клуб Украіны ў Еўропе. Юбілейнае «Еўрабачанне» ў Кіеве — гэта той унікальны шанец, які мы павінны скарыстаць, каб распавесці ўсяму свету пра культуру нашае краіны.

— Гуцулы — параўнаўча невялікая народнасць ва Украіне. Абраўшы гуцульскую спадчыну ў якасці арыенціра, вы прадстаўляеце яго заходняй публіцы. На гэтай падставе ў іх фарміруецца ўяўленне аб усёй украінскай культуры, нават аб культуры ўсяго ўсходнееўрапейскага рэгіёна. Наколькі адэкватным, з вашага пункту гледжання, такі пераход ад асобнага да агульнага?

— Гуцульскую музыку, культуру, як этнападставу нашага праекта, мы абралі, канечне, не ўдаваючыся ў далёка ідучыя планы. Проста тое, што знайшлі ў гарах падчас фольклорных экспедыцый, нас уразіла. Гэта вельмі энергетычная, пазітыўная культура. Акрамя таго, мой бацька родам з Гуцульшчыны — таму, пэўна, гэта музыка вельмі блізкая мне на генетычным узроўні, на ўзроўні падсвядомасці.

Калі б мы ставілі за мэту стварыць нейкі "сімбіёз", штучны "сярэднеўкраінскі" культурны прадукт, каб прадставіць музыку ўсёй Украіны, ці ўсёй Усходняй Еўропы, — усе адчулі, што ён несапраўдны. Нельга ахапіць неабсяжнае. Нашы "Дзікія танцы" многіх людзей на кантыненте зацікавілі Украінай, — лічу, гэта ўжо вельмі важна. Калі ва Украіне будуць створаны іншыя праекты, якія пакажуць этніку цэнтра альбо ўсходу краіны, — што ж, гэта дужа файна! У прадстаўленні нашай культуры павінна існаваць разнастайнасць праектаў. Толькі так можна данесці ўсю культуру ў цэлым.

— Вы паходзіце з Львова — цэнтра ўкраінскай культуры. Тамтэйшая атмасфера, культурнае асяроддзе паўплывалі на станаўленне вас як творчай асобы?

— Яшчэ б! У Львове я вучылася музыцы, спявала ў дзіцячых ансамблях, пазнаёмілася з мужам, прадзюсерам і сааўтарам усіх маіх творчых ідэй, Сашам (Аляксандрам Ксенафонтам). Тут мы рабілі свае першыя арт-праекты (напрыклад, канцэрты з сімфанічным аркестрам). Тут адчулі дапамогу таленавітых творчых людзей, стварылі ўласнае прадзюсерскае агенцтва. Сёння я шмат вандрую па свеце, а калі бываю ва Украіне, то галоўным чынам — у сталіцы. Але кожны львавінін, на які б кантынент яго ні закінуў лёс, заўсёды з годнасцю будзе называць сябе "львавінінам", а не проста "выхадцам з Львова". У гэтым горадзе своеасабліва энергетыка, якую захоўваеш на ўсё жыццё.

Чалавек-брэнд

— Мне неяк падумалася, што ваша значэнне для Украіны прыкладна такое ж, як значэнне ABBA для Швецыі. І ў сэнсе прарыву на сусветны ўзровень, і з пункту нацыянальнай самаідэнтыфікацыі ўкраінцаў. Між тым, вы часта ўзгадваеце ABBA ў сваіх інтэрв'ю. Мо, імкнуліся да такога падабенства?

— Дзякуй за гэткае найпрыемнае параўнанне! Ну не ведаю, наколькі мы падобныя. Стараюся нікога не капіраваць. Хачу быць не другой Мадоннай, трэцяй Брытні Спірс альбо пятай ABBA, а першай Русланай. У гісторыі ABBA мяне прываблівае той момант, што яны менавіта пасля перамогі на "Еўрабачанні" зрабіліся сусветнаведомым гуртам. Калі мне

ўдасца дабіцца такога ж поспеху, буду проста шчаслівай!

— А ўвогуле, як вы ставіцеся да ідалапаклонства ў мастацтве? Прынцып "не ствары сабе куміра" тут спрацоўвае, альбо творчыя індывідуальнасць і самабытнасць не настолькі важныя?

— Да ідалапаклонства — не толькі ў мастацтве — стаўлюся адмоўна. Калі чалавек камусьці слепа пакланяецца, ён добраахвотна пазбаўляе сябе свабоды, індывідуальнасці. Іншая справа — браць з каго-небудзь прыклад у тым, што ён/яна робяць лепш за цябе.

Капіраванне каго-небудзь — гэта, магчыма, самы лёгкі шлях. На ім можна досыць хутка "зрубіць" грошай, але заўтра такога выканаўцу ўжо ніхто не ўзгадае. Звярніце ўвагу: усе зоркі, якія папулярныя многія гады, — гэта яркія індывідуальнасці. Іх капіруюць, але самі яны — гэта брэндзі, што не вымагаюць дадатковага прадстаўлення. Упэўнена, што менавіта самабытнасць — шлях да сапраўднага поспеху.

— Сапраўды, Руслана — не толькі выканаўца, але і свайго роду брэнд, на які працуюць сотні людзей. Я ведаю, што ў здымак аднаго з вашых кліпаў удзельнічала 250 чалавек здымачнай групы ды дзесяць верталётных брыгад. Як спраўляецеся з кіраўніцтвам такой агромністай масай людзей?

— Мой дзядуля — ваенны. Магчыма, у мяне ў генах закладзены дар кіраваць людзьмі (усміхаецца). Насамрэч, усе, хто са мной працуе, ведаюць, што я патрабавальны кіраўнік, ляноты і гультаяватасці не цяплю. Заўсёды сама прадзюсерую свае ідэі.

— Чуткі, плёткі — неабходныя спадарожнікі славы. Ведаю, што вам нават прыходзілася выступіць са спецыяльным зваротам да сваіх прыхільнікаў з прычыны таго негатыву, што з'явіўся ў друку за апошні год. Падобныя публікацыі ў стане выклікаць у вас нервовы зрыў, альбо, наадварот, "загартоўваюць"?

— Не магу сказаць, што мне даспадобы такое "гартаванне"... Часам крыўдна, калі нейкія там зайздроснікі, альбо, нячыстыя на руку палітычныя піаршчыкі, скарыстоўваюць тваё імя ў сваіх брудных гульнях. Але давесці мяне да істэрыкі ні ў каго не атрымаецца. Мы распаўсюджваем свой пункт гледжання, абьяргаем чуткі — а людзі, упэўнена, самі разбярдуцца, дзе праўда, а дзе хлусня.

Талант, амулеты, адукацыя

— Я ведаю, вы верыце ў Бога. Ці ёсць у вас нейкія талісманы, амулеты, іконкі, з якімі выходзіце на сцэну?

— У кожнай краіне прыхільнікі дараць мне амулеты, іконы... У Стамбуле перад "Еўрабачаннем" адзін чалавек перадаў мне сямейную рэліквію, якая пераходзіла з пакалення ў пакаленне — і я з ёй выступала. Мяркую, што амулет мне вельмі дапамог. Цяпер вельмі рэдка яго здымаю.

— Бенджамін Франклін казаў: "Калі чалавек самаўпэўнены і абьякавы да навакольных, поспех яму гарантаваны". А ў чым сакрэт вашага поспеху?

— Я не хацела б гаварыць пра сябе — гэта неяк няціпла... Скажу ўвогуле.

Калі чалавек будзе дзейнічаць падобным чынам, ён ніколі не дасягне сапраўднага поспеху. Магчыма, самаўпэўненым (не блытаць з упэўненасцю ў сябе!), абьякавым, цынчным людзям жыць лягчэй. Але ці шчаслівыя яны?

Сапраўдны поспех — гэта талент плюс працавітасць плюс пэўныя чалавечыя якасці. Не думаю, што подласць ці цыннізм патрэбны для поспеху. Я магу абыходзіцца з людзьмі даволі жорстка, калі адчуваю, што сутыкнулася з нячыстымі на руку (бо інакш з імі нельга). Але жорстка — гэта не люта, не бязлітасна, і тым больш не хлусліва.

— Вы маеце дзве вышэйшыя музыкальныя адукацыі (піяніста і дырыжора сімфанічнага аркестра. — Аўт.). На ваш погляд, адпаведная адукацыя — абавязковая ўмова для творчасці? Як вы ставіцеся да таго, што ў музыцы зараз шмат "выпадковых" людзей?

— Ёсць добры жарт... Ноеў каўчэг пабудаваў амаатар, і ён утрымаўся на хвалях сусветнага патопу, а вось "Тытанік" пабудавалі прафесіяналы, а вынік?... Джо Кокер, калі не памыляюся, увогуле сантэхнік паводле адукацыі, а які добры музыка!

Мне падаецца, трэба глядзець не на дыплом, а на прафесіяналізм чалавека. То добра — мець дыплом прафесійнага музыканта, то дае пэўныя асновы. Але яго наяўнасць яшчэ не азначае, што перад намі моцны творца, а яго адсутнасць — згладзіцца, не паказчык прафана.

Што да "выпадковых" людзей. Скажу так: няхай лепш яны будуць у шоу-бізнесе, чым, напрыклад, у медыцыне. Публіка — сама па сабе строгі судзія, і "выпадковыя людзі" на эстрадзе доўга не затрымаваюцца. Веру, што з цягам часу цікаўнасць да прымітыву, пошласці спадзе, і людзі будуць цікавіцца сапраўды вартымі музыкантамі.

— Вядома, што амаль усе знакамітасці за мяжой займаюцца дабрачыннасцю, і вы таксама вырашылі гэтую тэму прывесці ва Украіну...

— Так, дабрачыннасцю я старалася займацца ўжо з самага пачатку творчай кар'еры. Мы ладзілі праект "Тур па замках" з мэтай сабраць сродкі на рэстаўрацыю помнікаў архітэктуры. Заўсёды з ахвотай бяру ўдзел у дабрачынных канцэртах, перадаю асабістыя рэчы на аукцыёны. Ужо колькі год падтрымліваю ўстановы для хворых дзяцей... Але трэба памятаць, што галоўны прынцып дабрачыннасці — "рабі, але нікому не кажы".

— Калі вы прыездзеце ў Мінск, каб яшчэ раз прадэманстраваць гэтакія шчырыя драйв і энергію беларускаму глядачу?

— Пакуль я ўся ў праектах, звязаных з "Еўрабачаннем", працую кансультантам, ствараю відэапаштоўкі Украіны... Таму канцэртная дзейнасць узновіцца пасля конкурсу.

Сапраўды, у Мінску ўжо больш як год не была. Але заўсёды з радасцю наведваю Беларусь. У вас вельмі добрая публіка, акрамя таго, у мяне там дужа шмат сяброў, з якімі разам здымалі кліпы, таму візіт у Беларусь для мяне ўдвая прыемны. Спадзяюся, што змагу выступіць у Мінску ўжо сёлета.

— Што ж, чакаем вас!

Гутарыў Мікалай АНІПЧАНКА
Кіеў—Мінск

Фота забяспечана аўтарам

P.S. Руслана, якую многія памятаюць яшчэ па яе колішнім поспеху на конкурсе "Славянскі базар у Віцебску", вылучылася і на сусветным узроўні "Еўрабачання" менавіта з каларытнай украінскай песняй. У беларусаў гэты факт выклікае асаблівую павагу да выканаўцы, якая праз тэлевізійнае эстраднае шоу паспрыяла не толькі нацыянальнай самаідэнтыфікацыі сваіх сучаснікаў, але і фарміраванню ў шырокім сусветным асяроддзі ўяўлення пра іх нацыянальную культуру. І дзякуючы ёй "Еўрабачанне" прыйшло ў Кіеў: значыць свет больш даведаецца пра Украіну ды ўкраінцаў. Дарэчы, весткі конкурсную праграму "Еўрабачання-2005" будзе Руслана. Магчыма, менавіта яна абвясціць вынікі галасавання, назаве імёны лаўрэатаў. Магчыма, сярод лепшых песень...

Устрымаецеся ад фантазій, прагнозаў ды мар. Хаця, хто ж не марыць пра тое, каб песня, якая прадстаўляе Беларусь, апынулася ў ліку выбраных!

Тым часам Анжэліка Агурбаш, рыхтуючыся выступаць на песенным тэлеконкурсе ад нашай краіны, распачала свой гастрольны прома-тур з песняй "Love me tonight". Няхай восьмы нумар, пад якім выступіць яна ў паўфінале 19 мая, дасць ёй шанц на жаданую перамогу.

С.Б.

ЗАХАРАВА, 19

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва"; e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва» прымае да разгляду:

выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг;
арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарова, 19,
тэл.: 284-66-71.

Ліцэнзія на выдавецкую дзейнасць № 02330/0056810 ад 2 сакавіка 2004 года, выдана Міністэрствам інфармацый Рэспублікі Беларусь.

Кнігі можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва". Тэлефоны адзела маркетынгу і рэкламнай дзейнасці: 284-66-71; (факс) 284-82-04.

Восіп МАНДЭЛЬШТАМ:

“...крытыкі любяць абрынацца ў самотны роздум там, дзе толькі ні ўбачаць груды вершаў”.

Яна ЗБАЖЫНА “Пыль сиркафага” (кніжкі паэзіі і прозы; Баранавіцкая гарадская арганізацыя Грамадскага аб’яднання “Галасіста беларускай мовы імя Ф.Скарыны”, 2004, 299 ас., 96 стар.)

Шчыра кажучы, ужо трохі абрыдла пісаць пра тое, што сёння мала каго цікавіць. Але па тым, як настойліва напрошваюцца аўтары кніжак хоць на які водгук, пачынаеш разумець Маякоўскага: “калі зоркі запальваюцца, значыць, гэта некаму трэба”... Дык гэта ж — зоркі, высокія і даўгавечныя, святло якіх ідзе да нас мільярды гадоў... А тут — словы, напісаныя ці прамоўленыя, — у пераважнай сваёй большасці часовыя. Мне цяжка сказаць, як ставіцца да паэтычнай творчасці цяперашнія маладыя літаратары — як да накіраванага звыш прызвання ці як да ўласна абранага хобі. Чытаючы іх зборнікі (дэбютныя і не толькі), даводзіцца канстатаваць, што сапраўдныя паэтычныя ўданы і адкрыцці апошнім часам здараюцца вельмі рэдка. Што таму прычынай, адразу адназначна і не скажаш. Таленты перавяліся? Але калі так, то гэта значыць, што ў грамадстве адбываюцца нейкія супраціўныя мастацкай творчасці працэсы, альбо тыя чалавечыя здольнасці, якія апекаваліся мастацкай творчасцю, паступова і незаўважна пераарыентаваліся ў нашай свядомасці (эвалюцыйным чынам, вядома, у звязку з пэўным напрамкам развіцця сучаснай цывілізацыі) на іншыя запатрабаваныя духоўнасці і інтэлекту... Паэзія (а ў нашым канкрэтным выпадку — рыфмаванне, гульня ў рытмічныя асацыяцыі, інерцыйнае метафарычнае мысленне, эпажыны выкід празмернай слоўнай энергіі), як адыходзячы карабэль далёкага плавання падае развіццёвы гудкі ўсім тым, хто застаўся на прыстані (праводзіць адплываючых ці спазніўся да алімпіады)...

Шмат калумбаў ды мала адкрыццяў! Літаратурныя штурманы з кампасамі ў руках выбіраюць кірункі ізмаў (не так мастацкія, як фармалістычныя): зюйд (сюррэалізм), норд (экзистэнцыялізм), вест (постмадэрнізм), ост (абсурдызм)?... Але запаветнае і паэтычнае Эльдарада чамусьці застаецца ў баку ад накрэсленых ім шляхоў. Зрэшты,

усякі часовы вецер перамен істотна карэкціруе іх свабодны ход у стыхійным акіяне жыцця і мастацтва (нестае натурны і асабовасці)... І аказваецца, што ніхто ўжо ні на якім прычале не чакае прышвартоўкі таго карабля да зямнога берага. Больш за тое, заўчасна сцэніравана, зрэжысравана, паказана і аплакана гібель гэтага паэтычнага Тытаніка. Я люблю паэзію і мне самотна пісаць пра гэта.

І ўсё ж няўрымсліва адпраўляюцца ў экспедыцыю на пошук прапачы і час ад часу натыхаюцца ў лірычным тумане на няўлоўных лятучых галандцаў. І — апавяшчаюць праявіны свет голасам сірэн, аднастайна-салодкі спеў якіх парушае нават самы адмысловы крыгтычны слых. Але не будзем залепліваць вушы воскам. У нашай душы так мала глыбокіх і прасветленых узрушэнняў. Няхай і абманных...

Таму з прымхлівым спадзяваннем і ўспрымаю я з’яўленне новых імён і вершаваных кніжак: а раптам гэтым разам!..

Скажам, ужо добры дзесятак гадоў існуе ў Баранавічах вельмі актыўнае літаратурнае асяроддзе. Творчасць некаторых аўтараў заўважная і на рэспубліканскім узроўні (І.Лагвіновіч, А.Белы), іншыя маюць шырокі рэзананс сярод мясцовай чытацкай публікі. Часта афармляюць плён сваёй літаратурнай працы ў дасціпна выдзеленыя кніжках. Нядаўна адкрыты ў гэтым горадзе ўніверсітэт уяўляецца мне інтэлектуальным апірышчам для перыферычных літаратараў, багатых на жыццёвы вопыт. Ды і маладая кроў творчаму згуртаванню не зашкодзіць.

Не так даўно падаравалі мне зборнік Яна Збажыны. Чалавек не сказаць каб малады і новы ў літаратуры. Друкаваўся некалі і ў “ЛіМе”, і ў “Польмі”. Гісторык, выкладчык, актывіст грамадскага руху. Што тычыцца характарыстыкі яго літаратурнай творчасці, то, як сказана ў прадмове, — “гэта сінтэз “філасофій жыцця” і “плыні свядомасці”, адным словам, “збажынізм” (і тут без уласнага ізму не абышлося). Аднак — бліжэй да зяўленага сінтэзу, пад чым, як мне думаецца, і падраўмяваецца паэзія... І тут узнікаюць праблемы. Пры нашым чытацкім набліжэнні, паэзія чамусьці аддаляецца. Прычын многа: і адсутнасць густы, і пераадольная прага сказаць сваё пасвойму (не звачаючы на тое, што нешта чысціні галасу і мастацкіх сродкаў), і проста перабольшванне ўласных творчых магчымасцей. Прыкладаў дастаткова.

“Апляванае зоркамі/ Неба/ І падраны на мне/ Чаравік./ Вось крыжыць/ нехта з голуду./ — Хлеб!./ Ахвярую яму/ Ржавы цвік”.

“Эпітафія:/ Малады нябожчык смерць/ Упрыгожвае”. “Самыя няўдзячныя сярод нябожчыкаў — гэта шыбенікі. Мерна пагойдваючыся на ветры, яны ўшчэнт расхістаюць шыбеніцы. А якая карысць з расхістаных шыбеніц? Хіба на дрывы.” (Цэлы раздзел праявінага абсурдызму на тэму самагубства і мужчынскага юру. Шчыра кажучы, нясвежа дыхнула гоголеўшчынай.) Зрэшты не толькі. Вось з “версэтаў”: “Ты не Паліна Віардо, але ж і я не Тургенеў. Аднак і ты спрытна таньчыш па клавішах, як я па паперы”. Альбо з “гербарыя”: “Лаліты майго натхнення, як вам яшчэ далёка да Набокава!” (і, трэба сказаць, тут парадаскальная афарыстычнасць Івана Савіцкага (таго ж Яна Збажыны) б’е не ў брыво, а якраз ва ўласнае вока!) Заўважна, што аўтар апіраецца на вопыт сусветнай літаратуры (навазлівымі цытатамі ён паказвае на сваю эрудыцыю паспалітаму чытачу): тут — і Лукіян, і Сафо, і Шэкспір, і Лесінг, і Ніцшэ, і Фрэйд, і Т.Ман, і Лесьмян, і Гесэ, і Ванегут...

Але калі цыкл “хоку”, прысвечаны “дачушцы Волечы”, (ёсць, вядома, і “танка”!) пачынаецца так:

Вецер і поўня.
Флеш похвы ў срэбным пылку.
Семя і сліна —

то мая грэблівасць перасіпае мой пожад. Бо цэльнае ўражанне ад месцамі дабротнага зборніка (афарызмы з раздзелаў “гербарый” і “вершы-верлібры”) застаецца ўсё ж нераўнадушнае як ад яшчэ аднаго яго “хоку”:

Распранутая
Прыгажуня ў трупярні
Моцна смярдзела...

(Вядома, можна было б падрабязна патлумачыць аўтарскія аргэты, але ж ні я, ні Яна Збажына не з’яўляемся сябрамі літаб’яднання для пачаткоўцаў, каб паказаць пальцам на відавочнае.)

Здавалася, і хацеў бы чалавек падтрымаць падвысіць (з іншага боку і падтрымліваю, бо якія, а ўсё ж рэкламу), а даводзіцца воль так жорстка крытыкаваць. Ёсць за што. І між іншым, як чалавек адукаваны і таленавіты, мне здаецца, Я.Збажына ўспрымае гэтую маю суб’ектыўную крытыку нармальна і з карысцю для сябе (а калі не, то што ж, на яе можна проста забыць). Адчуваю, што ў беларускага чытача яшчэ будучы ўзрушальныя і запамінальныя сустрэчы з гэтым “эксперыментальным” аўтарам. З яго адмысловым вычуваннем роднай мовы і чуйным сэрцам ад паэзіі не ўтоіцца. Не ён Яе, дык Яна яго знойдзе. На тое і спадзеў.

Жыццё бруіцца па спіралі,
То знізу ўверх, то зверху ўніз,
Мы ўсё даўным-даўно казалі —
Постмадэрнізм.

Зрэшты ці не пераблытаў я цытаванне? Што першаснае, што другаснае? Ат, такой бяды! Усё адно, у маладога чалавека (напраўду, здольнага паэта і крытыка, цяпер выкладчыка філалогіі Баранавіцкага ўніверсітэта) працэс творчага стагнаўлення. Не смяцца ж з таго, аб чым засцерагаў аўтар:

Адэпты гуманных ідэяў
І творцы гуманных падманаў,
Забіце мяне гуманна:
Гуманней, чым нарадзілі.

Будзем лічыць, што хоць гэта ды ў мяне атрымалася.

даю такую бабска-прыкалодзешную інфармацыю? А таму, што яна сугучная зместу Толевай кніжцы. Між яе вокладак заціяты, як пальцы ў прычыненых дзвярах, — і сват, і брат, і класік, і падшыванец-пачатковец (перапала там і мне)... Зарыфмаванія, стылізаваныя пад чужую манеру тэксты (менавіта так) разлічаны на выпадковае пасмешлівае ды ўсёкае іншае прачытанне. І не больш за тое. (Сур’ёзныя вершы пачуваюцца тут сіротамі.) Аўтар смела эксперыментуе, яму нешта ў паэзіі вар’яцтва. Таму ў зборніку ёсць, як кажуць, з чаго жыўт надарваць, а ёсць чым і папярхнуцца. Адразу працьгую добрае, а пасля горшае. Зрэшты, можна было б і наадварот: ад таго ні зборнік А.Трафімчыка, ні яго творчасць ані палепшаюць, ані пагоршаюць...

Перагарну каханне, бы старонку
Любімай кнігі. Выпішу цыгаты
У свайой бланот, зацёрты і памяты,
Каб цыгатаць пры выпадку іх тонка.

“Малодось”
Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 3300 руб.
на 3 месяцы — 9900 руб.
Ведамасная (індэкс — 749572)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

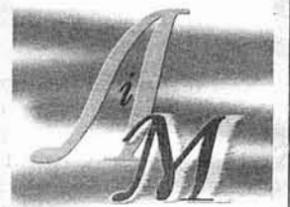
“Польмя”
Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 749852)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

“Всемирная литература”
Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 3500 руб.
на 4 месяцы — 7000 руб.
Ведамасная (індэкс — 748632)
на 2 месяцы — 4500 руб.
на 4 месяцы — 9000 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 11400 руб.

“Нёман”
Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 749682)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21800 руб.

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАПІСКА НА І ПАЎГОДДЗЕ 2005 ГОДА!

«Літаратура і мастацтва»
Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 638562)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 22800 руб.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Уладзімір ДАВЫДОЎСКІ —
в. а. намесніка галоўнага
рэдактара
Віктар КАВАЛЁЎ,
Янка ЛАЙКОЎ,
Ірына ШАЎЛЯКОВА,
Наталія ЯКАВЕНКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-66-71
лісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

Электронны адрас:
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце —
www.lim.by

Пры перадацы прасьба
спасылання на “ЛіМ”.
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Паэзія рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і вёрстка
камп’ютэрнага цэнтра
РВУ “Літаратура і Мастацтва”

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
“Выдавецтва
“Беларускі Дом друку”
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 3036
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
20.04.2005 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
“Літаратура і Мастацтва”

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 481

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12